

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«КИЇВСЬКИЙ АВІАЦІЙНИЙ ІНСТИТУТ»
ФАКУЛЬТЕТ ПСИХОЛОГІЇ, КОМУНІКАЦІЙ ТА ПЕРЕКЛАДУ
КАФЕДРА АНГЛІЙСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ І ПЕРЕКЛАДУ

ДОПУСТИТИ ДО ЗАХИСТУ
Завідувач випускової кафедри
_____ Ліана БУДАНОВА
« _____ » _____ 2025 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

ЗДОБУВАЧА ОСВІТНЬОГО СТУПЕНЯ МАГІСТР

ЗА СПЕЦІАЛІЗАЦІЮ «ГЕРМАНСЬКІ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ
(ПЕРЕКЛАД ВКЛЮЧНО), ПЕРША – АНГЛІЙСЬКА»

Тема: *ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ТЕРМІНОЛОГІЇ (НА МАТЕРІАЛІ
ТЕРМІНОЛОГІЇ МЕДИЧНОЇ ТА ФАРМАЦЕВТИЧНОЇ ГАЛУЗІ)*

Виконавець: студентка групи ФЛ-601«М» ОСОВСЬКА ВІКТОРІЯ ВІКТОРІВНА

Керівник: д-р.пед.наук, професор, завідувач кафедри англійської філології і
перекладу, БУДАНОВА ЛІАНА ГЕОРГІЇВНА

Нормоконтролер: _____ (Кондратенко Юлія Вікторівна)

Київ – 2025

ДЕРЖАВНЕ НЕКОМЕРЦІЙНЕ ПІДПРИЄМСТВО
«ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «КИЇВСЬКИЙ АВІАЦІЙНИЙ ІНСТИТУТ»

Факультет психології, комунікацій та перекладу
Кафедра англійської філології і перекладу
Спеціальність 035 Філологія
Спеціалізація Германські мови та літератури (переклад включно), перша –
англійська

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри
_____ Ліана БУДАНОВА
« _____ » _____ 2025 р.

ЗАВДАННЯ
на виконання кваліфікаційної роботи
Осовської Вікторії Вікторівни

1. Тема кваліфікаційної роботи _____ Особливості перекладу термінології (на матеріалі термінології медичної та фармацевтичної галузі) _____ затверджена наказом ректора від « _____ » _____ 2025 р. № _____
2. Термін виконання роботи: з _____ по _____
3. Вихідні дані роботи: Переклад медичної та фармацевтичної термінології з англійської мови українською зумовлюється комплексом лінгвістичних і позалінгвістичних чинників, зокрема ступенем спеціалізації терміна, рівнем його стандартизованості, наявністю або відсутністю усталеного відповідника в мові перекладу, жанровою специфікою тексту. Важливу роль відіграють також структурно-семантичні особливості термінів, використання інтернаціоналізмів, аббревіатур, синонімічних варіантів, а також необхідність прагматичної адаптації. Вибір перекладацької стратегії визначається сукупністю зазначених чинників і спрямований на забезпечення точності, однозначності та комунікативної адекватності перекладу.
4. Зміст роботи: Розділ 1. Теоретичні засади дослідження медичної та фармацевтичної термінології. Розділ 2. Лінгвістичні та перекладацькі аспекти

фармацевтичних текстів. Розділ 3. Особливості перекладу медичної та фармацевтичної термінології з англійської мови на українську.

Розділ 4. Аналіз відтворення англомовних медичних текстів українською мовою

5. Перелік обов'язкового ілюстративного матеріалу: Додаток А. Приклади перекладацьких трансформацій при перекладі медичних термінів

6. Календарний план-графік

№ з/п	Завдання	Термін виконання	Підпис керівника
1	Підготувати та узгодити розширений план-конспект кваліфікаційної роботи.	до 20.10	
2	Підготувати чорновий варіант роботи	до 28.11	
3	Урахувати рекомендації наукового керівника, опрацювати та внести результати додаткових досліджень, що проводилися під час переддипломно практики, підготувати чистовий варіант роботи.	до 08.12	
4	Оформити чистовий варіант роботи та подати його науковому керівникові для підготовки відгуку та організації рецензування.	до 15.12	
5	Подати роботу до комісії з попереднього захисту кваліфікаційних робіт.	до 18.12	
6	Подати остаточний варіант роботи в оправі, а також повний пакет супровідних документів на випускову кафедру.	за тиждень до початку роботи ЕК	

7. Консультація з окремого(мих) розділу(ів):

Назва розділу	Консультант (посада, ПІБ)	Дата, підпис	
		Завдання видав	Завдання прийняв

8. Дата видачі завдання: « _____ » _____ 2025 р.

Керівник кваліфікаційної роботи _____
(підпис керівника) (П.І.Б.)

Завдання прийняв до виконання _____
(підпис випускника) (П.І.Б.)

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота «ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ТЕРМІНОЛОГІЇ (НА МАТЕРІАЛІ ТЕРМІНОЛОГІЇ МЕДИЧНОЇ ТА ФАРМАЦЕВТИЧНОЇ ГАЛУЗІ)»: 106 с., 4 табл., 1 графік, 102 літературних джерела.

Об'єкт дослідження: англомовні медичні та фармацевтичні тексти та їх переклади українською мовою.

Мета роботи: дослідити лінгвістичні особливості медичної та фармацевтичної термінології та визначити основні перекладацькі стратегії й лексико-граматичні трансформації, що застосовуються під час перекладу англомовних медичних і фармацевтичних текстів українською мовою.

Методи дослідження: метод суцільної вибірки (для формування корпусу термінологічних одиниць), описовий метод (для характеристики функціональних особливостей термінів), порівняльний аналіз (для зіставлення англійських та українських термінологічних одиниць), структурно-семантичний аналіз (для дослідження морфологічної та значеннєвої будови термінів), метод контекстуального аналізу (для вивчення функціонування термінів у реальних умовах професійної комунікації).

Результати кваліфікаційної роботи рекомендується використовувати під час проведення наукових досліджень у галузі перекладознавства та термінології, у навчальному процесі при викладанні дисциплін з фахового та науково-технічного перекладу, під час підготовки глосаріїв і термінологічних баз даних, а також у практичній діяльності перекладачів, які працюють із медичними та фармацевтичними текстами.

МЕДИЧНА ТЕРМІНОЛОГІЯ, СПЕЦІАЛІЗОВАНИЙ ПЕРЕКЛАД, ПЕРЕКЛАДАЦЬКІ ТРАНСФОРМАЦІЇ, ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗМИ, МЕДИЧНИЙ ДИСКУРС.

ЗМІСТ

Вступ	7
Розділ 1. Теоретичні засади дослідження медичної та фармацевтичної термінології	12
1.1. Сутність та основні характеристики терміна як одиниці спеціальної лексики	12
1.2. Лінгвістичні особливості медичної та фармацевтичної термінології.....	19
1.3. Способи творення термінів у медичній та фармацевтичній термінології.....	24
Розділ 2. Лінгвістичні та перекладацькі аспекти фармацевтичних текстів	23
2.1. Жанрові та лексичні характеристики англійських текстів медичного спрямування.....	29
2.2. Особливості фармацевтичних текстів як один з жанрів науково-технічної літератури.....	35
2.3. Класифікація медичної та фармацевтичної термінології у вихідних текстах.....	42
2.4. Проблематика лінгвістичного вдосконалення перекладу англійських медичних текстів	46
Розділ 3. Особливості перекладу медичної та фармацевтичної термінології з англійської мови на українську	50
3.1. Основні труднощі перекладу термінологічної лексики спеціалізованих текстів	50
3.2. Лексико-граматичні трансформації при перекладі інструкцій та клінічних описів.....	55
3.3. Прагматична адаптація термінів у перекладах для широкої аудиторії.....	64
Розділ 4. Аналіз відтворення англійських медичних текстів українською мовою	70
4.1. Відтворення жанрово-стилістичних особливостей медичних і	

фармацевтичних текстів українською мовою.....	70
4.2. Переклад термінів на прикладі текстів медичного спрямування: прагматична адаптація	74
4.3. Аналіз лексико-семантичних труднощів перекладу медичних та фармацевтичних термінів	77
Висновки.....	85
Список використаних джерел.....	89
Додатки.....	99
Додаток А.....	100
Додаток Б.....	102
Додаток В.....	103
Додаток Г.....	104
Додаток Д.....	105
Додаток Е.....	106

ВСТУП

У сучасному світі, де темпи розвитку науки і техніки стрімко зростають, а міжнародні зв'язки стають дедалі тіснішими, особливого значення набуває точність і адекватність перекладу спеціалізованої термінології. Однією з найскладніших і найвідповідальніших сфер перекладацької діяльності є медицина та фармацевтика. У цих галузях термінологія виконує не лише пізнавальну, а й життєво важливу функцію – вона має бути однозначною, зрозумілою й уніфікованою, оскільки неправильне тлумачення навіть одного терміна може мати критичні наслідки.

Мова спеціальних галузей, зокрема медична, постійно змінюється та удосконалюється. У сучасному світі, де наука та техніка стрімко розвиваються, з'являються нові методи діагностики, лікування, інноваційні прилади, а разом із ними – й нові терміни, які мають бути точно відображені у перекладі. Саме тому питання перекладу медичної термінології стає особливо актуальним, адже тлумачення терміна впливає на розуміння інформації, а деколи може призвести навіть до фатальних наслідків у практичній діяльності медиків.

Медична термінологія поділяється на низку підсистем, що охоплюють окремі галузі медицини – хірургію, кардіологію, фармакологію, психіатрію тощо. Кожна з них має власний термінологічний апарат, який часто є настільки вузькоспеціалізованим, що перекладач без фахових знань не завжди може адекватно передати зміст тексту. Тому під час перекладу медичних текстів виникає потреба у використанні додаткових джерел, а іноді – й консультацій з медичними працівниками.

Особливу увагу в межах дослідження приділено аналізу лінгвістичних та перекладацьких аспектів англomовних медичних і фармацевтичних текстів, оскільки саме ці тексти становлять значну частину сучасної професійної комунікації у сфері охорони здоров'я. До них належать інструкції до лікарських засобів, клінічні протоколи, наукові статті, інформаційні листки-вкладиші, а також матеріали, призначені як для фахівців, так і для широкої аудиторії. Кожен із зазначених жанрів

має власні структурні, стилістичні та лексичні особливості, що безпосередньо впливають на вибір перекладацьких стратегій.

Важливим аспектом є також класифікація медичної та фармацевтичної термінології у вихідних текстах, оскільки терміни можуть відрізнятися за ступенем спеціалізації, частотою вживання, структурою та походженням. Наявність загальнонаукових, міжгалузевих і вузькоспеціалізованих термінів у межах одного тексту зумовлює необхідність диференційованого підходу до їх перекладу. Окрім того, у фармацевтичних текстах поширеними є випадки синонімії, варіантності найменувань, а також використання термінів, адаптованих до конкретної цільової аудиторії.

Актуальність дослідження визначається багатьма чинниками. У сучасних умовах стрімкого розвитку науки, медицини та фармацевтики, а також посилення міжнародної наукової й професійної комунікації, проблема точного та адекватного перекладу спеціалізованої термінології набуває особливої актуальності. Медицина та фармація є одними з найвідповідальніших сфер людської діяльності, у яких мова виконує не лише інформаційну, а й життєво важливу функцію. Помилки в перекладі медичних термінів можуть мати серйозні наслідки – від викривлення наукової інформації до загрози життю та здоров'ю людини.

Медична та фармацевтична термінологія характеризується високим рівнем стандартизації, системності й однозначності. Водночас вона є динамічною системою, що постійно оновлюється у зв'язку з появою нових методів діагностики й лікування, інноваційних лікарських засобів, медичних технологій та наукових відкриттів. Ці процеси зумовлюють активне поповнення терміносистеми новими лексичними одиницями, які потребують коректної перекладацької інтерпретації українською мовою.

Особливу складність перекладу медичних текстів визначає багатошаровість термінології, наявність вузькоспеціалізованих понять, інтернаціоналізмів, аббревіатур, синонімічних рядів. Крім того, медична термінологія функціонує в межах численних підгалузей (хірургія, кардіологія, фармакологія, психіатрія тощо),

кожна з яких має власний термінологічний апарат. У зв'язку з цим перекладач повинен не лише володіти мовними знаннями, а й орієнтуватися в базових поняттях відповідної галузі.

Актуальність обраної теми зумовлена також зростанням обсягу англomовних медичних і фармацевтичних текстів, які потребують перекладу українською мовою, та необхідністю вироблення ефективних перекладацьких стратегій і трансформацій для адекватної передачі спеціалізованої інформації.

Метою виконання кваліфікаційної роботи є дослідити лінгвістичні особливості медичної та фармацевтичної термінології й вивчити основні перекладацькі трансформації, що застосовуються під час перекладу англomовних медичних текстів українською мовою.

Згідно з поставленою метою, **завданнями роботи** є:

1. Дослідити теоретичні засади медичної та фармацевтичної термінології, зокрема з'ясувати сутність терміна як одиниці спеціальної лексики, охарактеризувати його основні ознаки, лінгвістичні особливості та способи терміноутворення в медичній і фармацевтичній галузях.

2. Проаналізувати лінгвістичні та перекладацькі аспекти англomовних фармацевтичних і медичних текстів, визначити їх жанрові та лексичні характеристики, класифікувати медичну й фармацевтичну термінологію у вихідних текстах, а також окреслити основні проблеми лінгвістичного вдосконалення перекладу.

3. Визначити особливості перекладу медичної та фармацевтичної термінології з англійської мови на українську, охарактеризувати типові труднощі перекладу спеціалізованої лексики, дослідити лексико-граматичні трансформації та прагматичну адаптацію термінів у різних типах текстів.

4. Здійснити практичний аналіз відтворення англomовних медичних текстів українською мовою, зосередивши увагу на адекватності передачі термінології, виборі перекладацьких стратегій і трансформацій.

Об'єктом дослідження виступають автентичні англомовні медичні тексти та їхні переклади українською мовою. **Предметом** дослідження є лінгвістичні та перекладацькі особливості передачі англомовної медичної та фармацевтичної термінології українською мовою.

Проблематика перекладу медичних текстів неодноразово досліджувалася в науковій літературі. До класиків перекладознавства, які аналізували цю тематику, належать В.Н. Комісаров, І.В. Корунець, А.В. Федоров. Спеціально медичним текстам присвячені роботи О.І. Снітовської (фармацевтична термінологія), І.В. Корнейко (лексичні паралелі англійської та української медичної мови), К.Г. Коваленко (медичні аббревіатури). У своїх працях вони звертають увагу як на загальні лінгвістичні труднощі, так і на суто професійні аспекти медичного дискурсу.

У ході дослідження було застосовано такі **методи**:

- метод суцільної вибірки для формування корпусу термінологічних одиниць;
- описовий метод для виявлення функціональних особливостей термінів;
- порівняльний аналіз – для зіставлення англійських та українських термінів;
- структурно-семантичний аналіз – для аналізу морфологічної та значеннєвої будови термінів;
- метод контекстуального аналізу – для дослідження термінів у реальному мовному середовищі.

Наукова новизна отриманих результатів полягає у систематизації перекладацьких підходів до передачі термінів у галузі медицини та фармації, а також у виявленні найбільш ефективних стратегій перекладу з урахуванням специфіки української мови. У дослідженні дістало подальший розвиток уявлення про лексико-граматичну адаптацію спеціалізованих термінів у перекладацькому процесі.

Практичне значення роботи полягає в тому, що отримані результати можуть бути використані під час викладання курсів з фахового перекладу, при підготовці глосаріїв і термінологічних баз, а також у практичній діяльності перекладачів, які працюють із медичними або фармацевтичними текстами.

Особистий внесок випускника полягає у самостійному доборі матеріалу для аналізу, здійсненні порівняльного аналізу термінів, формулюванні висновків щодо особливостей перекладу термінології в межах досліджуваних галузей.

Апробація результатів дослідження здійснювалася під час обговорень на засіданнях кафедри перекладу, у ході підготовки доповідей та участі у студентських наукових конференціях, зокрема на III Міжнародній науково-практичній конференції “GLOBAL TRENDS IN SCIENCE AND EDUCATION”.

Публікації: за результатами дослідження підготовлено статтю у студентському збірнику наукових праць: Осовська В.В. «Особливості перекладу термінології (на матеріалі термінології медичної та фармацевтичної галузі)». // Матеріали студентської наукової конференції. – Київ: Ukraine, 2025 [70, с.768].

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ МЕДИЧНОЇ ТА ФАРМАЦЕВТИЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ

1.1. Сутність та основні характеристики терміна як одиниці спеціальної лексики

У сучасному мовознавстві термін розглядається як ключова одиниця спеціалізованої лексики, що функціонує у межах певного фахового дискурсу. У наукових текстах, зокрема медичного і фармацевтичного характеру, терміни становлять основу смислового наповнення, оскільки саме вони дозволяють точно й однозначно передавати зміст складних понять, процесів і явищ. Висока точність термінів забезпечує ефективну комунікацію між фахівцями, мінімізує ризик неправильного тлумачення інформації та сприяє науковому поступу.

Медична та фармацевтична термінологія, як складова частина професійного мовлення, характеризується високим рівнем системності, складністю понять, а також активним використанням міжнародних (переважно латинських і грецьких) коренів. Це обумовлено історичним розвитком галузі, а також потребою в уніфікації термінів на глобальному рівні. До особливостей медичної термінології також належить багаторівнева класифікація понять, використання абревіатур, скорочень, складних терміносполук, а також наявність синонімів – як офіційних, так і професійно-уживаних.

Значна частина термінів у цій галузі має вузькоспеціальне значення, яке може бути незрозумілим поза контекстом або в широкому вжитку, що пояснює їхню «закритість» для непрофесіоналів. Саме тому однією з найважливіших умов при перекладі медичних і фармацевтичних текстів є збереження точності, відповідність терміносистемі мови-одержувача та адаптація з урахуванням фахового рівня аудиторії.

Медичний переклад потребує не лише ґрунтовних мовних знань, але й глибокого розуміння предметної сфери. Складність полягає, зокрема, у великому обсязі термінів, що постійно оновлюються у зв'язку з появою нових технологій,

методів лікування, медичного обладнання та фармакологічних засобів. Як свідчать сучасні науковці, у структурі науково-технічних текстів термінологія може становити до 90% загального словникового складу, що ще раз підтверджує її центральну роль.

Визначення терміна у науковій літературі варіюється залежно від підходу. Найбільш загальне тлумачення подається у «Словнику української мови»: термін – це слово або словосполучення, яке позначає спеціальне, чітко окреслене поняття певної галузі знань, техніки, мистецтва чи суспільного життя [72, с.569]. Цей підхід акцентує на номінативній функції терміна – здатності точно називати об'єкти, явища або процеси.

В. Виноградов зазначає, що основне завдання терміна полягає у визначенні конкретного поняття. Б. Головін трактує термін як «слово або словосполучення, що виражає професійне поняття та використовується у процесі пізнання й освоєння певного кола об'єктів і відносин з точки зору певної професії» [9, с. 7]. Подібної думки дотримуються С. Бурдін, Я. Климовіцький та А. Суперанська. При визначенні сутності терміна ключовим є зв'язок між ним і поняттям, адже будь-яке поняття формує впорядковану систему взаємопов'язаних понять, виділення яких здійснюється на основі наукового узагальнення їх ознак [73, с. 501].

Термін (від лат. *terminus* – межа, кінець) – це слово або словосполучення, яке позначає окреме семантично визначене поняття у певній вузькій галузі, науковому знанні або професійній діяльності сучасної людини [9, с. 87]. Медичні терміни визначаються як слова та словосполучення, що позначають специфічні поняття в конкретній галузі науки.

Дослідження будь-яких аспектів терміна потребує розуміння таких понять, як «термінологія» та «терміносистема», які є невід'ємними компонентами будь-якої наукової галузі. Термінологія – відносно молода дисципліна, що сформувалася наприкінці XIX – на початку XX століття. Термінологія визначається як 1) розділ мовознавства, який досліджує терміни різних галузей знань; 2) сукупність термінів – слів або словосполучень, що виражають специфічні поняття у науці, техніці чи

мистецтві, а також як сукупність усіх термінів у певній мові. На відміну від загальних слів, терміни характеризуються високою точністю семантичних меж [9, с. 101].

Кожна наукова, технічна, виробнича чи мистецька сфера має власну термінологію. Виділяють такі основні групи термінологічної лексики:

- математичну (тангенс, катет);
- фізичну (енергія, коливання);
- мовознавчу (фонема, морфема);
- літературознавчу (ямб, балада);
- філософську (гносеологія, абсолют);
- фінансову (депозит, кредитний ліміт);
- хімічну (кислоти, молекули);
- біологічну (тканина, організм);
- музичну (октава, біт);
- спортивну (баскетбол, гімнастика) [9, с. 102].

Системність термінології забезпечується двома видами зв'язків: логічними та мовними. Хоча терміни позначають наукові поняття, вони залишаються одиницями природної мови, тому їм властиві всі характерні для слів зв'язки: синонімічні, антонімічні, дериваційні, полісемантичні, граматичні тощо.

Якщо поняття в певній галузі науки пов'язані системно, то терміни, що їх називають, також повинні бути взаємопов'язаними. Термінологія не є хаотичним набором слів, а представляє собою впорядковану систему назв на логічному та мовному рівнях. Незважаючи на різноманітність сучасних наук, існують спільні риси, які визначають термін як особливу мовну одиницю.

Кожен термін є елементом певної термінологічної системи та має спеціальне значення; поза системою він може набувати іншого смислу, що підкреслює його систематичність. Однією з ключових властивостей терміна є точність – він повинен повністю й чітко передавати значення позначуваного поняття, оскільки неточний термін може призводити до непорозумінь серед фахівців.

Термін також прагне до однозначності в межах своєї системи. У той час як у повсякденній мові багатьом словам властива багатозначність, більшість термінів є однозначними, що зумовлено їх функцією. Проте повністю усунути двозначність неможливо. Ідеально, якщо один термін відповідає одному науковому чи технічному поняттю, а поняття – лише одному терміну. Кожен термін супроводжується визначенням (дефініцією), яке обмежує і чітко окреслює його значення [49, с. 223–224].

Ще однією важливою ознакою терміна є його вмотивованість – мовна форма, яка полегшує розуміння значення поняття без звернення до тлумачного словника. За мовною структурою терміни поділяються на повністю мотивовані (одноелементні), частково мотивовані (багатоелементні, частина елементів пояснюється) та немотивовані.

Терміни не повинні мати синонімів, оскільки наявність синонімів у межах однієї системи може ускладнювати взаєморозуміння фахівців [18, с. 58]. Додатково деякі мовознавці виокремлюють такі риси терміна, як нейтралітет, відсутність емоційного забарвлення, стислості, прозорість внутрішньої форми, що сприяє його кращому сприйняттю та збереженню в термінології.

Відомо, що чимало сучасних термінів походять із загальноживаної лексики. Процес перетворення слова на термін називають термінологізацією. Під час нього лексична одиниця отримує специфічне значення в межах певної системи понять. До термінів можуть входити:

- слова із загальноживаної лексики (наприклад, «утома» як стан людини, а тепер – «утома металів»);
- квазітерміни, що частково відповідають критеріям терміна (наприклад, «зомбі» як автоматизовані виконавці чужих наказів);
- професійні просторіччя (наприклад, «кривошня» у медицині: «лівобічна кривошня»);
- терміни, запозичені з інших галузей (наприклад, «мова» з мовознавства в інформатиці);

- номенклатурні одиниці (наприклад, лампа «Юпітер» – потужний освітлювальний прилад);
- власні імена (наприклад, Джоуль – одиниця виміру енергії) [18, с. 60].

Серед основних вимог до терміна також часто згадуються дефінітивність (наявність чіткого визначення), системність (включеність до певної терміносистеми), стилістична нейтральність (відсутність емоційно-оцінних компонентів), однозначність (в межах конкретної терміносистеми), а також благозвучність, що, хоч і не є провідним критерієм, все ж відіграє певну роль у виборі мовної форми.

У медицині терміни часто мають латинське або грецьке походження, що пояснюється історичними традиціями розвитку цієї галузі знань. Завдяки цьому більшість медичних термінів є інтернаціональними і використовуються у багатьох мовах з мінімальними змінами, що значно спрощує комунікацію між фахівцями різних країн. Це явище особливо важливе в умовах глобалізації медицини та фармацевтики, коли результати досліджень, рекомендації ВООЗ або інструкції до лікарських препаратів повинні бути зрозумілими для широкого кола міжнародних спеціалістів.

Однією з особливостей медичної термінології є наявність епонімів – термінів, які походять від власних імен осіб, що зробили вагомий внесок у відкриття певних хвороб, анатомічних структур чи методів лікування. Наприклад, хвороба Паркінсона, синдром Дауна або операція за методом Шмідта. Хоча такі терміни не завжди є інформативними за своєю формою, вони міцно закріпилися у медичній практиці і мають високий рівень впізнаваності серед фахівців.

Проблемним питанням є питання синонімії у термінології. Хоча класичне розуміння терміна вимагає його однозначності та відсутності синонімів, на практиці трапляється використання різних термінів для позначення одного й того самого поняття, особливо в перехідний період формування нових термінів або під впливом іншомовних джерел. Це становить особливу складність для перекладачів, які мають

не лише правильно перекласти термін, але й адаптувати його до конкретного терміносистемного поля мови перекладу.

О. Д. Пономарів у своїй праці подає цілісне визначення терміна як одиниці історично сформованої терміносистеми, яка визначає поняття та його місце серед інших понять, є засобом спілкування у спеціалізованому середовищі, належить до словникового складу мови та підпорядковується її законам. Це визначення дозволяє охопити не лише мовну, але й когнітивну, соціальну та комунікативну природу терміна [52, с.61].

Деякі дослідники, як-от Стацюк Р. В., наполягають на динамічному характері терміна: він є живою мовною одиницею, яка змінюється з розвитком науки, технологій та потреб суспільства. У цьому контексті особливо актуальною є думка про те, що термін функціонує лише в межах своєї терміносистеми, а за її межами – втрачає системність та дефінітивність, тобто фактично перетворюється на одиницю загальноживаної лексики (процес детермінологізації) [59, с.89].

На думку Р. В. Стацюк, термін має низку ключових характеристик. Зокрема, він повинен бути точним і однозначним, мати чітке визначення, входити до певної термінологічної системи, виконувати номінативну функцію, бути стилістично нейтральним, а також мати внутрішню мотивованість [59, с. 114].

А. В. Ткач, розглядаючи термін як цілісність форми і змісту, висуває такі вимоги:

- 1) термін має бути точним – його значення повинне бути чітко визначеним у межах окремої мікросистеми, а звукова форма має однозначно передавати суть поняття;
- 2) тотожність терміна поняттю;
- 3) моносемійність – кожен термін повинен позначати лише одне наукове поняття;
- 4) одноманітність у формі;
- 5) використання однакових мовних засобів для позначення однакових ознак у різних термінах;

- б) формування термінів із подібною структурою для подібних понять;
- 7) відсутність емоційної або експресивної забарвленості [47, с. 247].

Узагальнюючи підходи як українських, так і зарубіжних лінгвістів, О. О. Романова формулює низку універсальних вимог до терміна. Зокрема, термін має виконувати номінативну функцію, бути визначеним і системно вписаним у терміносистему. Крім того, він повинен бути однозначним у межах конкретної галузі знань, відповідати нормам літературної мови та бути нейтральним у стилістичному плані, тобто не нести емоційного забарвлення [54, с. 58].

О. О. Романова також підкреслює, що терміни повноцінно функціонують лише в рамках певної термінологічної системи. Виходячи за її межі, вони втрачають свої ознаки точності та системності, перетворюючись на загальноживану лексику, тобто проходять процес детермінологізації [54, с. 55–62].

Отже, проведений теоретичний аналіз засвідчив, що термін є базовою одиницею спеціалізованої лексики та ключовим елементом професійного, зокрема медичного і фармацевтичного, дискурсу. Його функціонування зумовлене тісним зв'язком із науковим поняттям і терміносистемою, в межах якої термін набуває точності, однозначності та дефінітивності. Медична термінологія постає як складна, багаторівнева та динамічна система, сформована під впливом історичних, мовних і наукових чинників, що пояснює її інтернаціональний характер, активне використання латинських і грецьких компонентів, а також наявність епонімів, аббревіатур і багатокomпонентних терміносполучень.

У підрозділі встановлено, що, попри прагнення терміна до моносемійності та відсутності синонімії, у реальній мовній практиці спостерігаються явища полісемії, варіантності й термінологічної нестабільності, які ускладнюють процес перекладу та міжфахової комунікації. Водночас з'ясовано, що термін не є статичною одиницею: він змінюється разом із розвитком науки, може зазнавати процесів термінологізації та детермінологізації, що додатково підкреслює його динамічну природу.

Таким чином, розуміння сутності терміна, його системних характеристик і вимог до термінологічного найменування є необхідною теоретичною основою для

подальшого аналізу перекладацьких труднощів і трансформацій у медичних та фармацевтичних текстах. Це дозволяє обґрунтувати необхідність комплексного підходу до перекладу спеціалізованої лексики, який поєднує мовну компетентність із фаховими знаннями та орієнтацією на норми національної терміносистеми.

1.2. Лінгвістичні особливості медичної та фармацевтичної термінології

Медична термінологія як система понять і явищ, що стосуються анатомії людини, патологій та процесів лікування, виникла задовго до оформлення медичної терміносистеми як окремої наукової дисципліни. Розвиток англійської медичної термінології тривав багато століть, і дослідники виділяють кілька ключових етапів її становлення: грецький, арабський, латинський, національний та англійський періоди.

Медична термінологія належить до найбільш динамічних та активно оновлюваних складників лексики, що зумовлено стрімким прогресом медицини та поглибленням міжнародної наукової співпраці у цій сфері.

Однією з основних характеристик медичної термінології є активне використання латини та давньогрецької мови як джерела терміноелементів. Крім того, у її складі представлені слова арабського, італійського, німецького, англійського та французького походження.

Медична й фармацевтична термінологія постійно змінювалася під впливом прогресу в біології, хімії, медицині й суміжних галузях, що мають відношення до лікознавства.

Назви фармацевтичних термінів часто містять корені «фарма-» та «фармако-» (від грец. *pharmakon* – ліки). Прикладами можуть бути такі слова, як *фармація*, *фармакопея*, *фармакологія*, *фармакотерапія* та інші.

З історичної точки зору формування фармацевтичної термінології відбувалося нерівномірно, іноді без опори на системний чи науково обґрунтований підхід, що призвело до неоднозначності й несистемності окремих понять у лікознавстві. Значний обсяг термінів був запозичений з інших класифікацій, які виникли раніше, або з суміжних наук і галузей (хімічної, медичної, харчової промисловості),

наприклад: *сульфаніламідні препарати, вітамінні препарати, фітопрепарати*. Частина назв збереглася з давніх часів без змін (наприклад, *галенові препарати*).

Історію становлення англійської медичної термінології в діахронічному аспекті, у зіставленні з еволюцією англійської мови загалом, досліджувала Л. В. Стегніцька. Науковиця виокремлює кілька ключових етапів розвитку англійської мови: давньоанглійський період (500–1100 рр.), середньоанглійський (1100–1500 рр.) та сучасний період (від 1500 р. до сьогодні), який, своєю чергою, поділяється на ранній (1500–1800 рр.), пізній (1800–2000 рр.) та етап глобалізованої англійської мови (від 2000 р. до теперішнього часу).

Англійська медична термінологія, за спостереженнями дослідниці, розвивалася за власною періодизацією: староанглійський етап (600–1150 рр.), середньоанглійський період (1150–1450 рр.), протягом якого, зокрема у XVI ст., терміносистема поповнилася одиницею *epidemic*, далі – період Ренесансу (1450–1700 рр.) та ранній сучасний етап (1850–1950 рр.). На думку Л. В. Стегніцької, сучасний етап розвитку суспільства можна охарактеризувати як «еру глобалізованої англійської медичної мови», оскільки англійська дедалі більше виконує роль провідного засобу передавання наукової інформації, зокрема через використання англомовної лексики [60, с. 85].

А. О. Семенюк характеризує медичну термінологію як інтернаціоналізовану, оскільки більшість мов використовують греко-латинський фонд як джерело словотвірних елементів. За оцінками дослідників, частка інтернаціональних одиниць у медичній термінології сягає близько 90 % [55]. О. Сікорська також підкреслює базову роль латинізмів і грецизмів у медичній лексиці, що пояснюється їх усталеністю та зрозумілістю в межах професійної спільноти. Водночас авторка наголошує на специфіці української медичної термінології, яка формувалася на перетині народнорозмовної та наукової мов. Залучення елементів побутової лексики відбувається за асоціативним принципом, що зумовлює виникнення термінів, пов'язаних із назвами предметів побуту, будівель, тварин, природних об'єктів тощо [57, с.131-132].

За твердженням А. Д. Семенюк, домінування латинізмів і грецизмів у медичній термінології зумовлене їх міжнародним характером, лаконічністю та точністю. Близько 75 % медичних термінів походять із грецької мови, що пов'язано з провідною роллю античної Греції у формуванні наукових засад медицини. Латинська ж мова традиційно використовується в анатомії та фармакології, оскільки саме нею позначаються органи, частини тіла та лікарські засоби, а також оформлюються медичні рецепти.

Л. О. Симоненко зазначає, що на межі ХХ–ХХІ століть українська наукова мова зазнала так званого «термінологічного вибуху», спричиненого геополітичними трансформаціями та процесом деколонізації мовного простору. У період незалежності термінофонд української мови суттєво поповнився новими одиницями та неосемантизмами, чому значною мірою сприяла глобалізація у сфері науки, економіки, культури й інформаційних технологій [56, с. 39-40].

О. Д. Пономарів зауважує, що іншомовна лексика становить приблизно десяту частину словникового складу сучасної української мови. Дослідниця розрізняє інтернаціоналізми, запозичення та власне іншомовні слова. Інтернаціоналізми, на її думку, функціонують у багатьох неспоріднених мовах, зберігаючи спільність значення та формальної будови, і найчастіше використовуються у сфері науки та культури [52, с.71-72].

Причини активного вживання інтернаціоналізмів у терміносистемі Л. В. Симоненко пов'язує як із позамовними чинниками (міжкультурні контакти, мовна мода), так і з мовними потребами, зокрема необхідністю заповнення лексичних лакун та позначення нових понять.

Сучасний англomовний медичний термінологічний фонд налічує сотні тисяч слів і стійких словосполучень, які формують лексичну базу для цілого комплексу медико-біологічних наук. Це сформована природним шляхом терміносистема, що має тривалу історичну традицію.

На сучасному етапі відбувається активна неологізація медичної та фармацевтичної термінології. Як зазначає В. Соколов, англomовна мова медицини й

охорони здоров'я поповнюється новими термінами, що позначають не лише інструменти, процедури, діагнози чи види терапії, а й нові моделі надання медичних послуг у країнах англомовного світу.

З'являються нові терміни, що описують вплив телекомунікаційних технологій на медичну сферу, структурні зміни в роботі медичних установ, інструменти страхування й фінансового забезпечення охорони здоров'я, а також етичні питання сучасної медицини.

Неологізми медичної термінології англійської мови роблять вагомий внесок у збагачення сучасної англійської лексики. Розвиток технологій, поява нових патологій, синдромів, симптомів і методів лікування спричиняє виникнення нових термінів.

Англійська фармацевтична термінологія, як і будь-яка інша галузева система, має низку специфічних рис. Однією з них є інтеграція, яка зумовлена тісною взаємодією фармацевтики з іншими науками – генетикою, біологією, біохімією тощо (наприклад, *biocycle* – біологічний цикл; *aglycosilation* – аглікозування) [63, с. 56].

Диференціація терміносистеми відбувається внаслідок формування нових дисциплін у точках дотику фармацевтики з іншими галузями, таких як токсикологія, біохімія, гістологія, травматологія.

Інтернаціоналізація забезпечується використанням греко-латинських морфем (наприклад, *polyplegia* – поліплегія, *blepharitis* – блефарит, *quadriplegia* – тетраплегія) [63, с. 57].

Принцип економії реалізується через активне застосування аббревіатур і скорочень [63, с. 57], наприклад:

- a) *BDS (b.d.s.)* – двічі на добу;
- b) *MDD* – максимальна денна доза;
- c) *CL50* – середня смертельна концентрація;
- d) *NPO* – заборона перорального прийому їжі та рідини.

Уніфікації термінології сприяють такі процеси, як стандартизація та термінографія [63, с. 57].

Сучасна медична наука тяжіє до спрощення та економії мовних ресурсів: використовуються буквені скорочення, символи, формули, наприклад: *IT* (*immunotherapy*), *hb* (*hemoglobin*), *Neo* (*neoplasia*) [63, с. 57].

Значна частина медичних термінів вийшла за межі професійного використання та стала широко застосовуваною в інших сферах суспільного життя. Зокрема, медична лексика активно функціонує в політичному й економічному дискурсах, що тісно переплітаються.

У сучасній медичній терміносистемі англійської мови зберігається значна кількість латинських термінів та грецьких елементів. Частина назв втрачає актуальність і виходить із широкого вжитку, окремі одиниці змінюють значення, а для позначення нових наукових понять з'являються нові терміни .

Суттєвим чинником формування терміносистеми є також інтеграція з іншими галузями знань – біохімією, генетикою, токсикологією, гістологією, що сприяє диференціації й поглибленню її структури. Водночас значна частина медичних термінів виходить за межі суто професійного вжитку та активно функціонує у суспільно-політичному й економічному дискурсах.

Отже, аналіз історії становлення та сучасного функціонування англомовної медичної й фармацевтичної термінології засвідчив, що вона є складною, динамічною та багаторівневою системою, сформованою під впливом тривалого історичного розвитку медицини, фармацевтики та суміжних наук. Визначальними рисами цієї терміносистеми є інтернаціональний характер, домінування греко-латинських терміноелементів, активна неологізація, інтеграція з біологією, хімією, генетикою та іншими галузями знань, а також тенденції до уніфікації, стандартизації та мовної економії.

У підрозділі встановлено, що сучасна англійська медична термінологія функціонує в умовах глобалізації як провідний засіб міжнародної наукової комунікації, що зумовлює її швидке оновлення та поширення за межі суто

професійного дискурсу. Водночас історична багат шаровість, запозичення з різних мов, наявність аббревіатур, неологізмів і міждисциплінарних термінів ускладнюють її систематизацію та переклад.

Таким чином, розуміння історичних етапів формування, джерел поповнення та сучасних тенденцій розвитку медичної й фармацевтичної термінології є необхідною передумовою для адекватного перекладу спеціалізованих текстів. Це дозволяє перекладачеві правильно інтерпретувати терміни, враховувати їх системні зв'язки та уникати семантичних і прагматичних викривлень у мові перекладу.

1.3. Способи творення термінів у медичній та фармацевтичній термінології

Становлення будь-якої науки супроводжується впорядкуванням і систематизацією наукових знань у певній галузі, що дає змогу окреслити базові поняття та проаналізувати теоретичні питання функціонування термінологічної системи в межах сучасного лінгвістичного підходу.

Стрімкий розвиток науки й техніки зумовлює необхідність створення чітких і конкретних найменувань для нових предметів і явищ. Оскільки основною функцією термінів є точне позначення наукових понять, їх тлумачення має бути максимально однозначним, хоча в лінгвістичній науці досі не вироблено єдиного універсального визначення поняття «термін».

У визначенні сутності терміна провідну роль відіграє зв'язок між терміном і поняттям, оскільки кожна наукова галузь являє собою впорядковану систему взаємопов'язаних понять, що формуються на основі узагальнення істотних ознак об'єктів дослідження [73, с. 501].

Дослідження терміна неможливе без розгляду понять «термінологія» та «терміносистема», які є невід'ємними складниками будь-якої наукової сфери. Термінологія як окрема галузь мовознавства сформувалася наприкінці XIX – на початку XX століття.

Під термінологією розуміють: 1) розділ лінгвістики, що вивчає терміни різних галузей знань; 2) сукупність термінів – слів або словосполучень, які позначають спеціальні поняття певної науки, техніки чи мистецтва, а також загальний

термінологічний фонд конкретної мови. На відміну від загальноживаної лексики, терміни характеризуються чітко визначеними семантичними межами [9, с. 101].

Формування термінології в будь-якій спеціалізованій галузі – це складний і багаторівневий процес, що охоплює як мовні, так і когнітивні механізми. Медична та фармацевтична термінологія не є винятком: її формування є результатом тривалої еволюції, під час якої нові поняття отримували мовне оформлення відповідно до лінгвістичних закономірностей та професійних потреб. Однією з особливостей цієї терміносистеми є те, що вона активно поповнюється як за рахунок власне мовних ресурсів, так і через запозичення з інших мов, переважно латини, грецької, а в сучасних умовах – і англійської мови.

В основі термінотворення лежить процес **термінологізації**, який означає перехід загальноживаного слова в категорію спеціалізованого терміна. Як зазначає Крижко О. А., термінологізація може здійснюватися двома шляхами: або шляхом уточнення значення загального слова до рівня чіткої дефініції, або шляхом використання семантичної подібності між новим поняттям і вже відомим [31, с. 63]. Така трансформація дозволяє адаптувати ресурси природної мови до потреб наукового дискурсу, зберігаючи при цьому зрозумілість для фахівців.

У термінотворенні медичної та фармацевтичної термінології виділяють декілька основних способів:

1. Морфологічний спосіб

Морфологічне термінотворення передбачає створення нових термінів за допомогою продуктивних словотвірних моделей мови. До таких способів належать афіксація (додавання префіксів або суфіксів), словоскладання, а також словотвірне калькування.

Префіксальні утворення є досить поширеними у медицині. Наприклад, терміни *dysfunction* (дисфункція), *malnutrition* (погане харчування), *antibody* (антитіло), *hypotension* (понижений тиск) створені шляхом додавання префіксів *dys-*, *mal-*, *anti-*, *hypo-*, які надають базовому слову нового відтінку значення. Префікси часто мають грецьке або латинське походження і є міжмовними.

Суфіксальні терміни, як-от *gastric* (шлунковий), *cardiac* (серцевий), *neural* (нервовий), формуються через додавання спеціалізованих суфіксів, що дозволяє уточнити галузеву належність поняття. У фармації часто використовуються суфікси *-ine*, *-ol*, *-one*, що позначають хімічну природу речовини: *morphine*, *ethanol*, *testosterone*.

Префіксально-суфіксальні терміни поєднують обидва елементи: *microscopic*, *degenerate*, *reactant* – ці слова водночас вказують на дію або властивість та її спрямованість.

2. Словоскладання (композиція)

Композиція є важливим способом творення складних термінів. У цьому випадку новий термін формується шляхом поєднання двох і більше основ, які разом створюють нове поняття. Прикладами є: *bloodstream* (кровотік), *cellulose acetate*, *beta-blocker*, *angioplasty*.

Левченко В. М. і Перхач Р.Ю.-Т. виділяють кілька підтипів складних термінів-комполітів:

- а) терміни, утворені шляхом поєднання основ іменників за допомогою інтерфіксів (*gastroenteritis* – запалення шлунка і кишківника);
- б) терміни, що виникають із поєднання іменників з прикметниками (*cardiovascular* – серцево-судинний);
- в) терміни з віддієслівними компонентами (*neurodegeneration* – дегенерація нервової тканини);
- г) утворення з прикметників і прислівників, часто від дієслівного походження (*multiresistant* – мультирезистентний) [39, с. 111].

3. Термінологічні словосполучення

У медичному дискурсі значну частину термінів становлять терміни-словосполучення, які здебільшого відображають складні явища або структури, що не можуть бути передані одним словом. Як зазначає Косенко А. В., ці словосполучення поділяються на кілька груп:

1. Словосполучення з самостійних слів, кожне з яких зберігає своє значення: *ischemic heart disease* (ішемічна хвороба серця);
2. Словосполучення, в яких один компонент – термін, а інший – загальноживане слово: *chest pain, heart attack*;
3. Словосполучення з компонентів загальноживаної лексики, які лише разом утворюють термін: *white coat syndrome, blue baby*.

Незважаючи на складність, терміни-словосполучення є зручними для фахівців, оскільки часто дозволяють деталізувати процес, розташування, етіологію або природу явища.

4. Семантичне термінотворення

Цей спосіб полягає у зміні значення вже існуючого слова без зміни його форми. Наприклад, слово *shock* у загальноживаній мові має значення емоційного потрясіння, а в медичній термінології воно означає загрозовий фізіологічний стан. Такий процес також відомий як вторинна номінація або спеціалізація значення.

Терміни, створені за цим принципом, можуть сприяти швидкому засвоєнню поняття, однак становлять небезпеку двозначності, особливо для невідготовленого читача або перекладача.

5. Запозичення

Медична термінологія характеризується високим рівнем інтернаціоналізації, що пояснюється історичним використанням латинської та грецької мов у медицині. Як зазначає Крижко О. А., запозичення є одним з найпродуктивніших способів термінотворення і сприяє уніфікації терміносистем у межах міжнародного наукового простору [31, с. 65].

До прикладу, латинське слово *musculus* дало початок терміну *muscle* (м'яз), а грецьке *cardia* стало основою для цілого ряду термінів: *cardiology, cardiologist, cardiac arrest*. У фармацевтиці широко використовуються латинські назви діючих речовин, наприклад: *acetylsalicylic acid* (ацетилсаліцилова кислота), *paracetamol, amoxicillin*.

Запозичення можуть бути повними (цілком переходять у нову мову) або частковими (з утворенням кальки). Так, термін *antidepressant* має кальковану форму *антидепресант* в українській мові.

6. Аббревіація та акронімія

Ще одним поширеним способом утворення медичних термінів є аббревіація – скорочення складних словосполучень до кількох літер або складів. Це дозволяє зменшити обсяг тексту без втрати змісту. Наприклад:

- *HIV – Human Immunodeficiency Virus (вірус імунодефіциту людини)*,
- *MRI – Magnetic Resonance Imaging (магнітно-резонансна томографія)*,
- *IV – Intravenous (внутрішньовенний)*.

Акроніми широко вживаються в клінічній документації, протоколах лікування та інструкціях до препаратів.

Отже, формування медичної та фармацевтичної термінології є складним, багаторівневим і динамічним процесом. Медична терміносистема формується шляхом поєднання різних способів термінотворення – морфологічного, словоскладання, утворення термінологічних словосполучень, семантичної спеціалізації, запозичення та аббревіації, кожен з яких відіграє важливу роль у забезпеченні точності, системності та інформативності наукової комунікації.

Таким чином, аналіз показав, що домінування греко-латинських елементів, активне використання запозичень і скорочень, а також поширення багатокomпонентних терміносполучень сприяють інтернаціоналізації медичної термінології, водночас ускладнюючи її сприйняття та переклад. Особливу увагу привертає семантичне термінотворення, яке, з одного боку, полегшує засвоєння нових понять, а з іншого – створює ризик двозначності та потребує ретельного контекстуального аналізу.

РОЗДІЛ 2

ЛІНГВІСТИЧНІ ТА ПЕРЕКЛАДАЦЬКІ АСПЕКТИ ФАРМАЦЕВТИЧНИХ ТЕКСТІВ

2.1. Жанрові та лексичні характеристики англійських текстів медичного спрямування

Переклад медичної термінології становить окрему спеціалізовану сферу теорії та практики перекладу. Для більшості європейських мов характерна наявність споріднених медичних термінів, утворених на основі спільних грецьких і латинських коренів. Збереження латини як мови науки у ХІХ столітті сприяло закріпленню значної кількості лексичних паралелей у медичній номенклатурі, вплив яких простежується й у сучасних мовах. Обізнаність із латинськими та грецькими коренями значно полегшує розуміння спеціалізованих медичних текстів різними мовами. Важливою метою є не лише опис виявлених прикладів, а й їх систематизація та класифікація [48, с. 49].

Умовно медичний переклад поділяють на дві основні сфери. До першої належить переклад професійної медичної літератури, зокрема наукових статей, клінічних досліджень, документації до медичного обладнання, фармацевтичних довідників, стандартів якості лікарських засобів тощо. Друга сфера охоплює переклад індивідуальних медичних документів, пов'язаних із конкретними пацієнтами.

Медицина є галуззю, у якій точність має вирішальне значення, адже від правильності діагнозу, дозування лікарських засобів або хірургічного втручання безпосередньо залежить життя та здоров'я людини. Саме тому будь-які помилки в медичному перекладі є неприпустимими. Окрім високого рівня відповідальності, уважності та ґрунтового володіння термінологією, перекладачеві необхідно глибоко розуміти зміст спеціалізованого тексту. Однією з характерних рис медичних текстів є активне використання скорочень та аббревіатур, які позначають методи діагностики, лікувальні процедури, захворювання та лікарські препарати. Частина з них є загальновідомою (наприклад, СНІД, УЗД), проте значна кількість

абревіатур має вузькоспеціалізований характер (TBC, TIR тощо), що створює додаткові труднощі для перекладача [86, с. 38].

Ще одним лінгвістичним явищем, характерним для перекладу медичних текстів, є наявність термінів зі спільним походженням, які зовні виглядають подібно, однак можуть мати різні значення залежно від мови або контексту вживання. У таких випадках перекладач повинен бути особливо уважним, уникати «хибних друзів перекладача» та за потреби звертатися до фахівців-медиків або спеціалізованих довідкових джерел.

Під час перекладу медичних термінів з англійської мови в науково-популярні тексти перекладачі часто стикаються з необхідністю вибору між вузькоспеціальним терміном і загальноповживаним словом. Саме синонімія створює значні труднощі, оскільки вибір терміна має відповідати жанру й цільовій аудиторії тексту. Для глибшого розуміння цієї проблеми було проаналізовано різноманітні науково-популярні матеріали та сформовано типологію перекладацьких рішень, що охоплює три основні випадки, один із яких поділяється на кілька підгруп.

Сучасні науково-популярні тексти демонструють виразну тенденцію до популяризації спеціалізованої термінології. Такі тексти зазвичай створюються для нефахової аудиторії з інформаційною та освітньою метою. Варто зазначити, що сучасні пацієнти значно більш поінформовані та зацікавлені у медичних питаннях, ніж кілька десятиліть тому. Зростає потреба в доступному поясненні поширених захворювань, їх симптомів і профілактичних заходів, що безпосередньо пов'язано із загальною тенденцією популяризації науки. У зв'язку з цим можна прогнозувати подальше поширення латинських і грецьких термінів у науково-популярних текстах.

Однією з найскладніших проблем медичного перекладу залишається пошук адекватних еквівалентів термінів. Хоча більшість медичної лексики має грецьке або латинське походження, її значення не завжди є ідентичними в різних мовах, що часто стає джерелом помилок, особливо для перекладачів-початківців.

Загалом терміни латинського походження зазвичай позначають анатомічні структури, тоді як грецькі корені переважно використовуються для найменування

захворювань, патологічних процесів або галузей медицини, що їх вивчають. Наприклад, латинський термін *intestinum* використовується для позначення кишечника, тоді як галузь медицини, що досліджує його захворювання, має грецьку назву *enterology* (ентерологія). Аналогічно, латинський корінь *mamm/o* застосовується в анатомічних термінах і процедурах, пов'язаних із відносно здоровими органами (*mammary gland, mammogram*), тоді як грецький *mast/o* частіше використовується в назвах патологій (*mastectomy*).

У складних медичних термінах між коренями зазвичай використовується сполучний голосний. Після кореневої основи завжди вживається суфікс, який надає додаткову семантичну інформацію. Наприклад, суфікс *-itis* позначає запалення, *-malacia* – розм'якшення тканин, а *-gram* або *-graphy* вказують на результат діагностичного дослідження. При поєднанні коренів голосний може зберігатися або опускатися залежно від початкового звука суфікса (наприклад, *туота*, а не *туоота*).

Префікси в медичній термінології уточнюють локалізацію процесу (*peri-, supra-*), часові характеристики (*pre-, post-*) або ступінь прояву ознаки (*hyper-, hypo-*). В англійській мові важливо дотримуватися етимологічної узгодженості: терміни латинського походження повинні поєднуватися з латинськими префіксами, а грецькі – з грецькими. Наприклад, до латинського анатомічного терміна *tibia* коректно вживати префікс *semi-*, а не грецький *hemi-*. Водночас існують винятки, коли латинські анатомічні терміни в англійській мові замінюються загальноживаними назвами (*medulla oblongata – bone marrow, fibula – calf-bone*), тоді як в інших випадках латинська форма зберігається без змін (*patella*). З огляду на це, кожен термін потребує ретельної перевірки за фаховими словниками перед перекладом.

На перший погляд може здатися, що медичні тексти мають чіткі та усталені норми, однак у реальній комунікації вони проявляють певну варіативність, яка залежить від прагматичних особливостей ситуації. Одним із проявів такої варіативності є перенесення жанрових характеристик текстів мови-джерела на тексти мови-цілі, що впливає на специфіку перекладу.

Питання відтворення жанрової структури фармацевтичних текстів детально досліджував А. Боцман у своїй дисертації «Структурно-семантичні та прагматичні особливості фармацевтичних текстів (на матеріалі англomовних інструкцій до застосування лікарських засобів)». Учений виокремлює чотири інформаційні зони таких текстів:

- інтродуктивно-дескриптивну;
- регламентативно-директивну;
- зону попереджень;
- референціальну [4, с. 12–15].

Фармацевтичні матеріали мають ознаки як прямої (орієнтованої на медиків, фахівців суміжних сфер і пацієнтів), так і непрямой спрямованості. Усі індикатори тексту систематизуються за віком, статтю, функціональним призначенням (дозвільні, застережні, забороняючі), а також виконують текстотвірні або текстоформлювальні функції [4, с. 12–15].

Жанрові особливості таких текстів впливають на переклад, проходячи через низку прагматичних фільтрів. Стратегії комунікації можуть включати: позиціонування з тактикою диференціації, прояв солідарності через співпрацю, спростування міфів із тактикою протидії, або стратегію зближення, що сприяє зменшенню комунікативної дистанції між адресатом-фахівцем і адресатом-пацієнтом [4, с. 12–15].

У Європі сформовано стандартизовану модель тексту інструкції – фармацевтичного листка-вкладиша, або інформаційного листа для пацієнта. Його комунікативна асиметрія полягає у взаємодії компетентного експерта та пацієнта, який не володіє спеціальними знаннями, але потребує вичерпної та доступної інформації [4, с. 12–15].

Порівняння англomовних і україномовних пацієнтських листків показує, що в українських реципієнтах нерідко приписують фонові знання, яких вони не мають, що потенційно може становити загрозу для здоров'я, якщо пацієнт не звернеться за консультацією до фахівця [51, с. 211].

Інструкція (листок-вкладиш) до лікарського засобу – це офіційний документ, створений для інформування пацієнта про правильне застосування ліків [99]. В англomовній терміносистемі існує низка назв для такого документа: PIL (Patient Information Leaflet), information leaflet, package insert, patient package insert, consumer medicine information [68, с. 107].

Цей жанр є одним із найпоширеніших у медичному дискурсі, добре знайомий як лікарям, фармацевтам, так і пересічним пацієнтам [51, с. 212]. Фармацевтичні листки-вкладиші виконують важливу функцію – вони доповнюють усне консультування лікаря. Їхня цінність зростає, якщо зміст подано чітко, логічно та доступною для неспеціаліста мовою.

Параметр «зрозумілості» включає структурованість тексту, характер термінології, лексичну щільність і дотримання комунікативних ролей автора та читача [51, с. 212]. П. Райт класифікує інструкції як різновид функціональних текстів, що сприяють прийняттю пацієнтом важливих рішень щодо здоров'я. До таких текстів належать фармацевтичні вкладиші, брошури, буклети зі здорового способу життя [26, с. 85].

Переклад інструкцій здійснюється мовою країни-імпортера під контролем відповідних органів охорони здоров'я. У багатомовних країнах такі документи подають одночасно кількома мовами (наприклад, у Бельгії – нідерландською, німецькою, французькою) [51, с. 212].

Для оцінки доступності тексту використовують параметри середньої довжини речення й кількості багатоскладових слів. Водночас надто короткі речення або надмірне спрощення лексики можуть призвести до втрати змісту в перекладі [64, с. 16–22].

Мета текстів-інструкцій – покроково пояснити порядок дій для досягнення очікуваного терапевтичного результату. Синтаксичний аналіз цих матеріалів дає змогу виявити їх специфіку, адже інструктивність передбачає послідовність і чіткість викладу.

Зазвичай інформаційний листок містить 3–9 тематичних блоків, серед яких:

- дані про склад і форму препарату;
- опис механізму дії;
- рекомендації щодо дозування;
- можливі побічні реакції;
- правила контролю;
- поради щодо поведінки пацієнта;
- умови зберігання та контактна інформація.

Однією з характерних рис текстів-вкладишів є повторюваність термінології. Для точного перекладу нових або маловідомих термінів перекладач повинен проаналізувати всі випадки їх уживання у тексті та звернутися до спеціалізованих джерел.

Англомовні сайти, що містять інструкції, умовно поділяють на три типи: матеріали для професіоналів, змішані інструкції для фахівця й пацієнта та інструкції у форматі «запитання – відповідь» для неспеціалістів.

До характерних рис англомовних листків-вкладишів належать домінування наказового способу, часте використання пасивних конструкцій (заміна яких в українському перекладі нерідко потребує активних структур), а також наявність скорочень і аббревіатур. Порівняно з українськими аналогами, англійські тексти частіше оформлюють підзаголовки у формі питальних речень .

Загалом тексти фармацевтичного спрямування, як і інші науково-технічні жанри, позбавлені емоційності, а подача матеріалу характеризується логічністю та формальною точністю. Жанрові параметри фармацевтичних текстів неминуче впливають на переклад, зумовлюючи необхідність адаптації під іншу мовно-комунікативну систему.

Отже, у підрозділі було з'ясовано, що переклад медичної та фармацевтичної термінології є однією з найвідповідальніших і водночас найскладніших сфер перекладацької діяльності, оскільки поєднує високі вимоги до точності, однозначності й прагматичної коректності з необхідністю врахування жанрових та комунікативних особливостей тексту. Домінування греко-латинських елементів,

наявність великої кількості абревіатур, термінів-інтернаціоналізмів і «хибних друзів перекладача», а також варіативність термінологічних відповідників у різних мовах істотно ускладнюють досягнення адекватної термінологічної еквівалентності.

Аналіз показав, що особливу роль у перекладі відіграє жанр фармацевтичної інструкції, який поєднує наукову точність із орієнтацією на нефахову аудиторію. Це зумовлює необхідність дотримання балансу між термінологічною коректністю та зрозумілістю викладу, збереження регламентативно-директивного характеру тексту, логічної структури та нормативних синтаксичних моделей мови перекладу. Недостатня адаптація таких текстів або некоректне перенесення жанрових характеристик мови-джерела може призвести до втрати інформативності або навіть створити ризики для здоров'я пацієнта.

Таким чином, ефективний переклад медичних і фармацевтичних текстів потребує комплексного підходу, що поєднує ґрунтовні лінгвістичні знання, розуміння терміносистеми, жанрових параметрів і прагматичних чинників комунікації. Саме такий підхід дозволяє забезпечити точність, зрозумілість і функціональну адекватність перекладу, що є критично важливим у сфері охорони здоров'я.

2.2. Особливості фармацевтичних текстів як один з жанрів наукової літератури

Стрімкий розвиток науки та техніки, що спостерігається протягом останніх десятиліть, сприяє появі нових галузей знань, технологій і спеціалізованих приладів, які суттєво змінюють сучасне життя. У цьому контексті важливе місце посідає науково-технічна література – розгалужена система текстів, що охоплює монографії, спеціалізовані статті, навчальні матеріали (підручники, довідники), науково-популярні видання, технічну документацію, інструкції, патенти та рекламні матеріали технічного спрямування.

Одним із різновидів текстів медичного спрямування є **навчально-методична медична література** – спеціальні видання, що викладають навчальний матеріал окремих розділів медичних дисциплін і сприяють процесу навчання та підготовки фахівців. Такі видання можуть доповнювати або частково (а іноді повністю)

замінювати офіційно затверджений підручник та включають матеріали, що допомагають у навчанні, викладанні та освітньому процесі.

До навчально-методичної медичної літератури належать:

- Навчальні посібники – видання, що повністю або частково замінюють офіційні підручники з медичних дисциплін;
- Навчально-методичні посібники – видання, що містять методичні рекомендації з викладання конкретної дисципліни або її розділу;
- Методичні рекомендації та вказівки – допоміжні матеріали, що роз'яснюють методику навчальної роботи, містять поради щодо виконання практичних завдань;
- Практикуми – видання з сукупністю практичних завдань і вправ для закріплення знань, умінь і навичок студентів;
- Конспекти лекцій – стислий виклад курсу лекцій або окремих тем дисципліни;
- Підручники – систематизований навчальний матеріал з медичної дисципліни, що відповідає навчальній програмі та офіційно затверджений;
- Словники, довідники та енциклопедії – довідкові видання, що містять перелік фахових термінів та коротко викладені основні відомості з певної галузі медицини, як правило, у алфавітному порядку.

Науково-технічні тексти мають низку характерних рис, які відрізняють їх від інших жанрів. Їхнє основне призначення – передавати точну, структуровану й практично значущу інформацію, необхідну читачеві для вирішення спеціалізованих професійних завдань. Важливими ознаками таких текстів є логічність, послідовність, ясність викладу, об'єктивність, інформативність та високий рівень точності.

Однією зі специфічних рис науково-технічної літератури є широке використання скорочень – як усталених, зафіксованих у словниках, так і авторських чи okazіональних, які трапляються лише в конкретному тексті. Не менш важливою особливістю є наявність великої кількості інтернаціоналізмів. Незважаючи на

подібність звучання в різних мовах, такі слова можуть мати відмінне стилістичне чи семантичне наповнення, тому часто стають «фальшивими друзями перекладача».

Медичні тексти становлять вагому частину науково-технічної літератури. Вони охоплюють професійні публікації з медицини, стоматології, фармації, ветеринарії, сестринської справи та інших галузей охорони здоров'я. До таких текстів належать наукові статті, монографії, описи нових методів лікування, інформація про медичні технології та лікарські засоби, а також навчальні та консультаційні матеріали [4, с. 5].

Проблемам структури й функціонування медичних текстів присвячено низку досліджень, зокрема роботи Л. Зубова, Д. Самойлова, С. Дудецької, Ю. Зацного та В. Соколова. Науковці підкреслюють, що медичні тексти відзначаються високою концентрацією термінів, скорочень і спеціальної лексики, причому однотипні поняття можуть по-різному позначатися в різних мовах та регіонах. Наприклад, «аналіз крові» може перекладатися як *blood test*, *blood analysis* або *complete blood count (CBC)*, останній варіант часто використовується в англomовній клінічній практиці, хоча його не подано в загальних словниках.

У фармацевтичній лексиці можливе співіснування кількох рівноцінних термінів. Так, *vitamin C* має синонімічні назви *ascorbic acid* та *hexuronic acid*, що рівною мірою використовуються в медичній літературі.

Медичні тексти як різновид науково-технічної прози мають низку уніфікованих рис. Для них характерні відбиваність, послідовність і структурна безперервність інформації. Окремі жанри мають культурно зумовлену специфіку: наприклад, епікриз властивий переважно слов'янській біомедичній традиції, тоді як інструкції до медичних препаратів (ІЗ) є результатом культурної адаптації іншомовних зразків [87, с. 208].

До жанрів, що перебувають на етапі культурної акультурації, належать до- та післяопераційні рекомендації, які в українській медичній практиці довгий час існували переважно в усній формі. В окремих випадках під час створення анкет чи опитувальників необхідним є діалог між лікарем, пацієнтом і перекладачем.

Інструкції до лікарських засобів читаються як фахівцями, так і пацієнтами, а фрагменти наукових публікацій часто адаптуються для навчальних і популярних матеріалів [87, с. 208].

Професійне медичне мовлення характеризується поєднанням рис наукового та ділового стилів: використанням термінів високого ступеня стандартизації, точністю формулювань та економністю викладу [87, с. 200]. Синтаксис таких текстів спрямований на логічне, аргументоване та послідовне подання матеріалу, без надлишкової інформації. Особливу роль відіграють засоби зв'язку: сполучники, прислівники, інверсії та порядок слів, які забезпечують логічну цілісність тексту [87, с. 200–202].

Принцип «лінійного» подання інформації полягає в тому, що допоміжні відомості розміщуються перед основними, що сприяє кращому структурному сприйняттю матеріалу [87, с. 202]. Авторами медичних текстів зазвичай є фахівці відповідної галузі – лікарі, фармацевти, біологи, мікробіологи, науковці медичного профілю.

Сукупність власне медичних термінів разом із термінами суміжних галузей знань – біології, хімії, фізики, мікробіології, радіології, генетики, психології, інженерії та інших наук – утворює масштабну макросистему, що охоплює сотні тисяч найменувань, включно із синонімічними назвами та позначеннями лікарських засобів. У межах цієї макросистеми концептуальні поля окремих наук формують локальні мікросистеми понять. Кожен медичний термін належить до певної мікротерміносистеми (анатомічної, терапевтичної, акушерської, ендокринологічної, гематологічної тощо) і займає в ній чітко визначене місце, перебуваючи у встановлених ієрархічних або функціональних зв'язках з іншими поняттями [25, с. 8]. Водночас терміни різних мікросистем взаємодіють між собою на рівні макросистеми, що відображає дві протилежні, але взаємопов'язані тенденції розвитку науки – диференціацію та інтеграцію медичних знань.

Попри значну кількість наукових праць, присвячених дослідженню медичної термінології у вітчизняній і зарубіжній науці, її лінгвістичний аспект і надалі

потребує ґрунтового аналізу. Медична термінологія є особливим прошарком лексики, який відрізняється від загальноживаної мови специфічними структурно-семантичними та стилістичними характеристиками, що зумовлює її окреме місце в лексичній системі мови.

Інтенсивне зростання кількості термінів, складне переплетення численних мікротерміносистем, наявність різних наукових концепцій, теорій і шкіл, а також відсутність системної роботи з упорядкування окремих підсистем спричинили серйозні труднощі в розвитку медичної термінології у другій половині ХХ століття. Насамперед ідеться про стихійне, майже неконтрольоване розширення термінофонду, що призвело до засмічення терміносистеми неточними або недостатньо вмотивованими термінами, багатозначності, надмірної синонімії та семантичної розмитості окремих найменувань.

Медичну термінологію розглядають як сукупність спеціалізованих термінів, що функціонують як стандартизовані одиниці професійної мови та обслуговують наукову й практичну діяльність сучасної офіційної медицини. Слід зауважити, що нині медичні терміни широко застосовуються не лише у фахових текстах, а й у науково-популярному, публіцистичному та навіть розмовному мовленні.

У предметному аспекті медична термінологія охоплює такі групи понять [41, с. 19]:

- процеси життєдіяльності організму людини та зміни, що відбуваються в ході його розвитку;
- назви захворювань і патологічних станів, методів лікування, симптомів і синдромів, збудників та переносників хвороб;
- чинники навколишнього середовища, які впливають на організм людини;
- способи діагностики та терапії різних захворювань;
- найменування хірургічних втручань;
- назви медичних приладів, інструментів, обладнання та технічних засобів медичного призначення;

- лікарські засоби, лікарські рослини та препарати, систематизовані за їхніми властивостями.

Для медичних термінів характерні такі риси, як наявність чіткої дефініції, високий рівень абстрактності, прагнення до однозначності, відсутність експресивності та емоційного забарвлення, стилістична нейтральність, системний зв'язок з іншими термінами та логічна впорядкованість [24, с. 9]. Водночас, попри певну спільність із термінологією природничих наук, медична терміносистема має низку специфічних ознак.

Основу медичної термінології становлять запозичення з латинської та грецької мов, а також терміни, штучно створені на базі греко-латинських словотвірних елементів. В англійській мові понад 95 % медичних термінів мають класичне походження [15, с. 27]. Анатомічна й гістологічна номенклатура, що є складовою медичної термінології, повністю фіксується латинською мовою з дотриманням її фонетичних, граматичних та орфографічних норм.

Ще однією визначальною ознакою медичної термінології є її інтернаціональний характер. Оскільки греко-латинська основа лежить в основі медичних терміносистем більшості європейських мов, значна частина медичних термінів має інтернаціональний статус. У професійному мовленні медичних працівників різних країн світу окремі терміни традиційно вживаються латинською мовою, наприклад: *in vivo*, *in vitro*, *per os* тощо [6, с. 9].

За допомогою греко-латинських компонентів позначаються назви захворювань, патологічних процесів, симптомів, збудників хвороб і лікарських препаратів. Як правило, терміни латинського походження використовуються для найменування частин тіла, тоді як грецькі корені застосовуються для позначення процесів їх дослідження або патологічних змін. Наприклад, латинський термін *intestinum* означає кишечник, тоді як назва відповідної галузі науки – *enterology* (ентерологія) – має грецьке походження. Для опису патологій часто вживаються грецькі запозичення: *dystrophia* – дистрофія (від грец. *dys* – погано, *trophia* – живлення), *allergy* – алергія (від грец. *allos* – інший). Таке активне використання

класичних мов зумовлює високу мотивованість і семантичну прозорість медичних термінів [10, с. 50].

Значну роль у поповненні медичної термінології відіграють терміни-епоніми. Епоніми – це власні назви, що з часом набули статусу загальних і використовуються для позначення захворювань, патологічних станів, методів лікування або лікарських засобів, пов'язаних з іменами їхніх відкривачів чи дослідників (хвороба Бехтерева, набряк Квінке, бальзам Гофмана, краплі Боткіна тощо).

Отже, аналіз науково-технічних і медичних текстів засвідчив, що медична та фармацевтична термінологія функціонує як складна багаторівнева система, сформована під впливом інтенсивного розвитку науки, техніки та міждисциплінарної інтеграції знань. Медичні тексти посідають особливе місце в системі науково-технічної літератури, оскільки поєднують високий рівень термінологічної насиченості, стандартизованість, логічність викладу та жорсткі вимоги до точності й однозначності інформації.

Встановлено, що домінування греко-латинських терміноелементів, інтернаціональний характер медичної лексики, активне використання аббревіатур, синонімічних назв і термінів-епонімів істотно ускладнюють процес перекладу. Додаткові труднощі виникають через багатоконпонентність терміносполучень, варіативність назв у межах різних мовних традицій, а також необхідність дотримання етимологічної узгодженості під час словотвору. Особливу роль відіграють жанрові характеристики медичних текстів, зокрема фармацевтичних інструкцій, які орієнтовані як на фахівців, так і на пацієнтів, що зумовлює потребу поєднання термінологічної точності з доступністю викладу.

Таким чином, переклад медичних і фармацевтичних текстів вимагає від перекладача не лише ґрунтовної мовної підготовки, а й глибокого розуміння структури медичної терміносистеми, її макро- та мікрорівнів, жанрово-прагматичних особливостей і сучасних тенденцій розвитку. Усвідомлення цих чинників створює теоретичне підґрунтя для подальшого аналізу перекладацьких

трансформацій і вибору оптимальних стратегій відтворення спеціалізованої термінології в мові перекладу.

2.3. Класифікація медичної та фармацевтичної термінології у вихідних текстах

Медична та фармацевтична термінологія – це комплекс лексичних одиниць, які забезпечують точну і лаконічну фахову комунікацію у сфері охорони здоров'я. Її структура охоплює широкий спектр понять, пов'язаних із функціонуванням людського організму, механізмами захворювань, методами діагностики, профілактики та лікування, застосуванням лікарських засобів, а також організацією медичної допомоги. Щоб полегшити переклад та уніфіковане використання цієї лексики, дослідники пропонують класифікації, які ґрунтуються на різних лінгвістичних і змістових критеріях.

Як і будь-яка інша термінологічна система, медична термінологія охоплює велику кількість понять різного характеру. Вона включає терміни, що стосуються анатомічної будови людського тіла, оцінювання його фізичного та психічного стану, опису процесів, які відбуваються в організмі, виявлення захворювань та їх симптоматики, методів діагностики, лікування і профілактики, застосування медичного обладнання, лікарських засобів тощо. Кожна з цих підсистем понять потребує використання відповідного лексичного інструментарію, зокрема спеціалізованих термінів. Такий мовний інструментарій має бути зрозумілим і зручним для сприйняття, інтерпретації та практичного використання фахівцями.

Щоб забезпечити чіткість і послідовність у вживанні медичних термінів, доцільно впорядкувати їхній масив шляхом поділу на групи за певними критеріями. Розроблення класифікаційних принципів медичної термінології є предметом дослідження багатьох науковців, які внесли вагомий вклад у систематизацію цієї галузі лексики. Під класифікацією термінів мається на увазі розподіл термінів, які використовуються за їх узагальненими ознаками споріднення та відмінності.

Одним із системних принципів класифікації термінів є їх розподіл за ступенем спеціалізації значення: загальнонаукові терміни – терміни, що вживаються у багатьох галузевих термінологічних системах, в межах певної термінології такі

терміни можуть конкретизувати своє значення; міжгалузеві терміни – терміни, які використовуються в декількох споріднених чи віддалених галузях та вузькоспеціальні терміни – слова або словосполучення, що позначають поняття, які відображають специфіку конкретної галузі [61, с. 30].

Стилістичними особливостями є офіційність, суворая однозначність, відсутність емоційної виразності та використання латинських або грецьких коренів, що ускладнює сприйняття тексту нефахівцем [61, с.10]. Медичні тексти орієнтовані на вузьке професійне коло, а отже термінологія відіграє ключову роль у точному передаванні змісту.

Одним із базових підходів до класифікації медичної термінології є поділ на загальнонаукову та вузькоспеціальну. Загальнонаукові терміни охоплюють лексичні одиниці, які мають широке застосування в багатьох науках, а також уживаються в загальній мові. Наприклад, такі слова як *реакція*, *сигнал*, *дозування* можуть фігурувати як у хімії, так і в медицині. Водночас вузькоспеціальна лексика є притаманною лише певній підгалузі й часто є незрозумілою для нефахівців (*ангіопатія*, *гіперкаліємія*, *ендоскопія* тощо). Такий розподіл сприяє більш точному розумінню комунікативного наміру автора та відповідному перекладу термінів залежно від контексту їх вживання.

Інший напрям класифікації пов'язаний зі змістовим наповненням терміносистем. Так, О. Й. Снітовська пропонує розрізняти три категорії термінів за лексичним складом:

1. Тільки хімічна термінологія (наприклад, *acetylsalicylic acid*, *benzodiazepine*);
2. Тільки загальноживана лексика, яка вживається у фаховому значенні (*pain*, *injection*);
3. Комбінована лексика, яка поєднує фахові та звичайні слова, створюючи нові терміни (*blood pressure monitor*, *drug interaction*) [58, с.112].

На рівні системної організації медичної термінології доцільним є поділ на підсистеми, що базуються на функціональній спрямованості понять. За класифікацією А. В. Косенка, медична термінологія охоплює:

- анатомічну і гістологічну номенклатуру (наприклад, *artery, epithelium*);
- клінічну термінологію, яка описує хвороби, стани, симптоми, методи діагностики (*asthma, CT scan, tachycardia*);
- фармацевтичну термінологію, пов'язану з лікарськими засобами, дозуванням, рецептурою (*antibiotic, dosage form, prescription*) [34, с.61].

Досить важливою для перекладача є й тематична класифікація. Шалаєва Г. В. окреслює її за основними категоріями медицини:

- терміни, пов'язані з анатомією та фізіологією організму;
- назви хвороб і патологічних станів;
- симптоми та синдроми;
- інструментальні та лабораторні методи обстеження;
- оперативні втручання;
- назви медикаментів і медичних інструментів.

Місник Н. В. виокремлює клінічну термінологію як ядро медичної терміносистеми, навколо якого групуються інші підсистеми – анатомічна, фармацевтична, лабораторно-діагностична. Така модель є особливо корисною при перекладі комплексних текстів (наприклад, результатів медичних досліджень або клінічних протоколів), які охоплюють різні тематичні підсистеми.

Класифікація за ступенем спеціалізації, запропонована Л. П. Білозерською та співавт., включає:

- загальногалузеві терміни (використовуються у декількох медичних дисциплінах: *disease, diagnosis, treatment*);
- міжгалузеві терміни (функціонують на перетині медицини з іншими науками, наприклад, біохімія, біофізика);
- вузькогалузеві терміни (унікальні для певної спеціалізації: *periodontitis, angioplasty, radiotracer*) [42, с.261].

Слід також розрізняти професіоналізми – неофіційні терміни, які виникають у розмовному медичному середовищі: *світити легені* (замість «зробити рентгенографію легень»), *крапельниця*, *швидка*. Хоча вони рідко з'являються у вихідних наукових текстах, перекладач повинен бути обізнаний із їх значенням, оскільки вони можуть траплятися в інтерв'ю, клінічних описах, усних консультаціях або неформальних анотаціях.

Окрему увагу приділяє мові фахової медичної комунікації Краєвська Г. П., яка виділяє її функціональні різновиди:

- мова медичної науки (використовується в академічних статтях, дисертаціях);
- мова лікарської документації (включає рецепти, історії хвороб);
- медична розмовна мова (застосовується у спілкуванні з пацієнтами);
- мова медичної реклами (характеризується стислою, емоційно забарвленою лексикою) [37, с. 32].

Варто зазначити, що розвиток медичної науки призводить до постійного зростання кількості мікротерміносистем. За спостереженнями Ткач А. В., останніми роками значно активізувалося термінотворення у таких галузях, як імунологія, онкологія, гігієна, медична психологія, психіатрія, що потребує від перекладача постійного оновлення знань і вміння швидко орієнтуватися в нових терміносистемах.

Отже, медична та фармацевтична термінологія являє собою складну, багаторівневу й ієрархічно організовану систему лексичних одиниць, упорядкування якої є необхідною умовою ефективної фахової комунікації та адекватного перекладу спеціалізованих текстів. Класифікація медичних термінів за ступенем спеціалізації, тематичною належністю, лексичним складом і функціональною спрямованістю дозволяє систематизувати терміносистему та чітко окреслити місце кожної одиниці в межах професійного дискурсу.

Поділ термінів на загальнонаукові, міжгалузеві та вузькоспеціальні, а також розмежування анатомічної, клінічної та фармацевтичної підсистем має важливе

практичне значення для перекладача. Такий підхід полегшує вибір адекватного перекладацького еквівалента, сприяє коректному відтворенню змісту тексту та зменшує ризик семантичних помилок, особливо під час роботи з комплексними медичними матеріалами, що поєднують декілька тематичних мікротерміносистем.

Таким чином, класифікація медичної термінології виступає не лише теоретичним інструментом її опису, а й ефективним практичним засобом оптимізації перекладу спеціалізованих текстів. Усвідомлення структурної організації терміносистеми, її тематичної диференціації та функціональних різновидів є необхідною передумовою для подальшого аналізу перекладацьких труднощів і застосування відповідних перекладацьких трансформацій у медичних і фармацевтичних текстах.

2.4. Проблематика лінгвістичного вдосконалення перекладу англомовних медичних текстів

За результатами аналізу недоліків перекладу англомовних медичних текстів рідною мовою, виділено кілька головних груп проблем у перекладі медичних текстів та навчанні цьому виду перекладу: об'єктивні та суб'єктивні. До об'єктивних проблем перекладу віднесено: 1) термінологічну насиченість; 2) контамінацію термінології; 3) контамінацію мов; 4) наявність ідіом і стилістичних фігур; 5) конверсію; 6) фальшивих друзів перекладача. Суб'єктивні проблеми можна звести до: 1) пунктуаційного оформлення; 2) інтерференції мов; 3) милозвучності української мови; 4) наявності граматичних невідповідностей [12, с. 54].

Переклад медичної літератури має стилістичні, лексичні та граматичні особливості. Терміни можна вважати ключовою групою лінгвістичних одиниць на рівні лексики. На лексичному рівні визначено, що нейтральна, або міжстильова, лексика складає близько 50% лексичного наповнення проаналізованих текстів. 35% становлять вузькоспеціальні терміни, визначені наявністю конкретно-наукових позначок («мед.» тощо). Контамінація термінології. Основною проблемою перекладу такої літератури є використання медичної термінології, оскільки не завжди в текстах медичного спрямування вживання специфічної термінології

компенсується достатньою кількістю описів, пояснень та уточнень термінів. Існує кілька видів медичного перекладу: а) переклад медичних аналізів, які містять багато аббревіатур; б) переклад інструкцій для медичного обладнання, де необхідно не лише добре розуміти медичні аспекти, але й мати певні технічні знання; в) переклад спеціалізованих текстів. З такими текстами слід враховувати, що тексти суміжних предметів можуть бути насичені абсолютно різною термінологією [12, с. 54].

Медичні тексти, порівняно з іншими спеціальними текстами, найбільше насичені запозиченнями з інших іноземних мов. Англійська мова займає особливе місце в світі завдяки великому ареалу свого поширення та значній кількості носіїв. Причини розширення меж використання англійської мови вченими з різних культур пов'язані з процесами глобалізації в сфері медицини та комунікаційних технологій. Поряд з запозиченими термінами в мові медицини існують інтернаціоналізми. Можна сказати, що мова медицини глобально уніфікована. Великий відсоток спеціальної лексики термінів в предметних областях медицини, таких як цукровий діабет (ЦД) і СПІД, зрозумілий у багатьох країнах: *diabetes* – *діабет*, *diabetes I type* – *діабет I типу*, *virus* – *вірус*, *insulin* – *інсулін*, *insulin pump* – *інсулінова помпа*, *Down syndrome* – *синдром Дауна*, *diabetic* – *діабетик* та ін.

Разом з тим медична термінологія загалом характеризується орієнтацією на латинську мову. Безперервний розвиток мови медицини зумовлений кількома факторами: 1) статусом латинської мови як загальноприйнятої мови науки та освіти в античності та середньовіччі; 2) деонтологічними принципами, бажанням лікаря приховати від хворого реальний стан справ за незрозумілими словами; 3) можливістю економії мовних ресурсів. Наприклад, термін «*діабет*» виражає порушення вуглеводного обміну, при якому не відбувається окислення цукру через недостатню секрецію підшлунковою залозою гормону інсуліну [13, с. 109].

Греко-латинські терміноелементи є основою медичної термінології. У предметній області медицини характерними префіксами є *hypo-*, *hyper-*, *ultra-*, *non-*; *post-*, *sub-*, які несуть значення простору. Специфічними суфіксами для терміносистеми СПІД є *-pathy*, *-y*, *-ing*, *-osis*, *-tion*. У досліджуваних предметних

областях медицини функціонують 5 грецьких терміноелементів: *anemia* – відноситься до крові (*anemia* – анемія), *logia* – відноситься до науки, вчення (*endocrinology* – ендокринологія, *diabetology* – діабетологія, *biotechnology* – біотехнологія), *logus* – вказує на спеціальність (*endocrinologist* – ендокринолог, *diabetologist* – діабетолог), *igia* – відноситься до сечі (*urine* – сеча, *urinalysis* – аналіз сечі), *podia* – відноситься до ноги, стопи (*podiatrist* – лікар-ортопед, що спеціалізується на лікуванні захворювань стоп).

Відмінною рисою суфіксів у медичній термінології є те, що вони передають значення, необхідні для медичної терміносистеми [8, с. 225]. Наприклад, суфікс *-itis* (*im*) означає «запалення» (*pancreatitis* – панкреатит – запалення підшлункової залози, *blepharitis* – блефарит – запалення століття).

Наявність у англійській мові конвертованих дієслів-іменників-прикметників примушує перекладача бути особливо уважним під час аналізу синтаксичної структури речення. Наприклад:

Genetic instability results from mutations in genes that are implicated in DNA repair or in maintaining the integrity of chromosomes. As a result, mutations accumulate at very high rates. Переклад: Генетична нестабільність є результатом мутацій в генах, які беруть участь у репарації ДНК або в підтримці цілісності хромосом. Як результат, мутації накопичуються з дуже високою швидкістю.

Для якісного перекладу необхідно враховувати іноземні слова, що відповідають українській мові, але мають інше значення. Наприклад, *cystic fibrosis* – не «кістозний фіброз», а «муковіцидоз»; *brain death* – не «смерть мозку», а «клінічна смерть»; *dementia* – не «деменція», а «стареча слабоумність».

Фальшиві друзі перекладача. Серед основних проблем перекладу можна виділити також існування так званих фальшивих друзів перекладача, коли слово з однаковим написанням має різне значення в рідних мовах. Приміром, *gas* (в англійській – газ, в українській – газ, або рідина, яка є в газоподібному стані); *abortion* (англ. – *abortion*, укр. – спонтанне переривання вагітності, в медицині поняття, яке означає різну патологію).

Отже, недоліки англomовних медичних текстів показав, що труднощі перекладу мають системний характер і зумовлені як об'єктивними, так і суб'єктивними чинниками. До об'єктивних проблем належать висока термінологічна насиченість текстів, контамінація термінології з різних галузей знань, активне використання греко-латинських терміноелементів, абревіатур, конверсійних форм і «хибних друзів перекладача». Суб'єктивні труднощі пов'язані з інтерференцією мов, порушенням норм української мови, граматичними й стилістичними помилками, а також недостатнім рівнем фахової підготовки перекладача.

Інтернаціональний характер медичної термінології одночасно полегшує міжмовну комунікацію та створює ризики семантичної неточності, особливо у випадках буквального перекладу без урахування контексту та жанрової специфіки тексту. Значну роль у виникненні перекладацьких помилок відіграють також граматичні відмінності між англійською та українською мовами, а також неврахування цільової аудиторії перекладу.

Таким чином, якісний переклад медичних і фармацевтичних текстів можливий лише за умови комплексного підходу, що поєднує лінгвістичну компетентність, глибокі фахові знання, уважний контекстуальний аналіз і здатність до прагматичної адаптації. Усвідомлення типових перекладацьких труднощів є необхідною передумовою для обґрунтованого вибору перекладацьких трансформацій і підвищення точності та надійності перекладу в галузі медицини.

РОЗДІЛ 3

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ МЕДИЧНОЇ ТА ФАРМАЦЕВТИЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ НА УКРАЇНСЬКУ

3.1. Основні труднощі перекладу термінологічної лексики спеціалізованих текстів

Переклад термінологічної лексики у медичних та фармацевтичних текстах є однією з найскладніших задач у професійній перекладацькій практиці. Це зумовлено як лінгвістичними чинниками, так і контекстуальною специфікою галузі. Складність таких перекладів виникає через високий рівень термінологічної насиченості, специфіку синтаксичних конструкцій, а також наявність численних латинізмів, скорочень, неологізмів і багатозначних термінів.

Однією з головних проблем перекладу медичних текстів є термінологічна еквівалентність. Труднощі можуть виникати через відсутність повного відповідника в мові перекладу, багатозначність термінів (полісемію), омонімію та нестійкість термінів у вживанні.

Вибір перекладацької стратегії залежить від жанру тексту: в інструкціях до лікарських засобів переважає калькування або транскрипція, у клінічних описах – функціональні відповідники. Також важливо враховувати специфіку цільової аудиторії – фахівці чи пацієнти, – що зумовлює рівень допустимої адаптації.

Медичні терміни нерідко мають латинське або грецьке походження, і тому часто вживаються в оригінальній формі або з мінімальними адаптаціями. Наприклад, такі терміни як *bacterium*, *virus*, *fetus* мають латинське походження і часто утворюють множину з використанням оригінальних латинських флексій (*bacteria*, *viruses*, *fetuses/feti*), що не завжди легко передається українськими граматичними засобами. Більше того, перекладач повинен розрізняти випадки, коли можливе використання українізованої форми, а коли доречніше залишити латинське написання (наприклад, у фармакологічних документах або інструкціях).

Другою суттєвою проблемою є багатозначність термінів та значущість контексту для правильного перекладу. Один і той самий термін у різних контекстах

може мати абсолютно різні значення. Наприклад, термін *fetus* у клінічному контексті може означати «ембріон», але в акушерському чи юридичному контексті – «плід». Іншим прикладом є *symptomatic*, який може мати як загальне значення – «симптоматичний», так і спеціалізоване – «клінічні прояви», як-от у виразі *symptomatic hypertension* – «артеріальна гіпертонія з клінічними проявами».

Важливу роль у перекладі відіграє також наявність фальшивих друзів перекладача – слів, які схожі за написанням чи звучанням до українських відповідників, але мають зовсім інше значення. Наприклад, *cellulitis* – це не «целюліт», а «флегмона», *cystic fibrosis* – не «кістозний фіброз», а «муковіцидоз», а *vector* може означати не тільки «вектор», але й «переносник інфекції». Така хибна інтерпретація може призвести до помилок, які впливають на точність і достовірність переданої інформації.

Синтаксична структура англійських медичних речень також становить труднощі при перекладі. У таких текстах часто спостерігається конверсія частин мови – наприклад, коли іменник функціонує як прикметник (*immune response*, *genetic instability*), або дієслово – як іменник (*to diagnose* – *diagnosis*). Ці конструкції потребують уважного аналізу, аби правильно визначити граматичну функцію слова в реченні та забезпечити адекватний переклад.

Окремою проблемою є переклад абревіатур і скорочень. У медичних текстах часто зустрічаються абревіатури, як-от *ICU* (*Intensive Care Unit*), *BP* (*blood pressure*), *CPR* (*cardiopulmonary resuscitation*). Для перекладача важливо знати не лише розшифрування, але й відповідники українською мовою, які використовуються в науковому чи професійному середовищі. Водночас деякі абревіатури залишаються без перекладу, зберігаючи англійську форму, що вимагає глибокого знання нормативних стандартів.

Ще одним аспектом є стилістична нейтральність українського професійного мовлення. На відміну від англійських текстів, які можуть містити метафори, порівняння або стилістично марковані вирази, українські переклади прагнуть до формальної точності та уніфікації термінів. Тому, наприклад, вислів *Achilles' heel* у

реченні “*Cancer can also display Achilles heels*” перекладається як «вразливе місце», з уникненням метафоричної форми.

Варто також звернути увагу на проблему інтерференції мов та недостатнього володіння нормами української мови. У перекладацькій практиці часто трапляються приклади калькування, русизмів, невдалих граматичних трансформацій та порушення милозвучності, наприклад:

«*Рак це результат збою системи який виникає...*» замість «*рак – це результат збою системи, що виникає...*».

Такі помилки свідчать про необхідність глибокого знання як вихідної, так і цільової мов.

Однією з істотних труднощів перекладу термінологічної лексики спеціалізованих, зокрема медичних, текстів є явище метафоризації. У медичному дискурсі метафоричні перенесення зумовлені здатністю людини інтерпретувати нові або складні наукові явища через уже відомі їй об’єкти та процеси повсякденного життя. Така особливість полегшує сприйняття інформації, однак створює додаткові складнощі для перекладача.

Значна частина медичної термінології має латинське та грецьке походження, що сприяє її інтернаціоналізації, але водночас ускладнює переклад через історичні та семантичні нашарування. Наприклад, термін *epidemic* («епідемія») походить від грецьких слів *ἐπί* («серед») та *δῆμος* («народ»). Натомість термін *pandemic* має складнішу етимологію та семантику. За спостереженнями О. А. Бабелюк, цей термін є гібридним утворенням, запровадженим Дж. Мільтоном, і поєднує елементи слів *epidemic* та *pantheonium*, що надає йому додаткових негативних конотацій. На відміну від нього, термін *epidemic*, незважаючи на семантичні зміни, зберіг стилістичну нейтральність. Для перекладача така різниця є принципово важливою, оскільки некоректне відтворення конотативного компонента може призвести до прагматичних викривлень у тексті перекладу.

Окрему складність становить використання медичних термінів у немедичному контексті – в економіці, політиці, публіцистиці, інтернет-дискурсі та соціальних

мережах. Такі одиниці, як *headache*, *magic pill*, *cancer*, *ulcer*, часто вживаються метафорично і втрачають своє первинне термінологічне значення. У перекладі подібних метафор перекладач стикається з проблемою асоціативної невідповідності, оскільки образна база метафоричного перенесення в англійській та українській мовах не завжди збігається. Це вимагає не лише фахових знань, а й глибокого розуміння культурних, соціальних та комунікативних особливостей мов.

Додаткові труднощі перекладу спричиняє полісемія медичних термінів. Як зазначають А. П. Подаваленко та його співавтори, у сучасній епідеміологічній термінології широко представлена багатозначність, особливо у сфері інфекцій дихальних шляхів. У медичній практиці паралельно функціонують такі терміни, як «крапельний», «повітряно-крапельний», «повітряний», «аерозольний», «аспіраційний», «аерогенний», що позначають механізми передачі інфекцій. Для перекладача це створює проблему вибору адекватного еквівалента, який відповідатиме як контексту, так і усталеним нормам національної терміносистеми.

Аналіз перекладних матеріалів, зокрема рекомендацій щодо профілактики та контролю COVID-19, показав, що буквальне відтворення англійських термінологічних словосполучень, наприклад *the excretion of respiratory droplets from infected individuals*, хоча й є формально коректним, не завжди відповідає звичній практиці українського медичного дискурсу. Такі конструкції можуть бути громіздкими, стилістично нетиповими та менш зручними для фахового використання. У подібних випадках перекладачеві доцільно орієнтуватися на вже запропоновані та апробовані в науковому середовищі терміни, що забезпечують лаконічність і системність термінології.

Окремим аспектом труднощів перекладу є багатокомпонентність медичних терміносполучень, що ускладнює їх відтворення без втрати змісту. Вимога лаконічності за умови повної точності інформації змушує перекладача вдаватися до скорочень і аббревіації. Проте аббревіатури також можуть бути джерелом непорозумінь, якщо вони не є усталеними або мають різні тлумачення в різних національних традиціях.

Складність перекладу зумовлюється також особливостями структури інструктивних текстів, де чітко регламентовані дії та рекомендації. Тут перекладач повинен зберігати імперативну форму дієслів та логічну послідовність викладу, що відповідає нормам офіційно-ділового стилю української мови: «виконайте», «забезпечте», «дотримуйтесь». Порушення цієї норми може призвести до викривлення інструкцій, що в медичній сфері є критично небезпечним.

Не можна не згадати і про неологізми, які становлять особливу проблему, адже вони ще не закріплені у словниках. Наприклад, нові назви препаратів, діагностичних методів або технологій часто не мають усталених перекладів, що змушує перекладача шукати аналогії у спеціальній літературі або створювати тимчасові еквіваленти.

Отже, аналіз основних труднощів перекладу термінологічної лексики спеціалізованих, зокрема медичних і фармацевтичних, текстів засвідчив, що вони мають комплексний характер і зумовлені сукупністю лінгвістичних, семантичних, прагматичних та культурних чинників. Найбільш проблемними аспектами є досягнення термінологічної еквівалентності, полісемія та варіантність термінів, наявність «хибних друзів перекладача», метафоризація, а також активне використання аббревіатур, неологізмів і багатокomпонентних терміносполучень. Додаткові труднощі створюють відмінності у синтаксичній організації англomовних і українomовних текстів та високий рівень регламентованості інструктивних жанрів, де будь-яке відхилення від норми може мати критичні наслідки.

Проведене дослідження підтверджує, що переклад термінологічної лексики не може обмежуватися буквальним або суто формальним підходом, оскільки такий спосіб часто призводить до семантичних, стилістичних і прагматичних викривлень. Адекватний переклад можливий лише за умови урахування контексту, жанрової специфіки тексту, цільової аудиторії та усталених норм національної терміносистеми. Таким чином, подолання зазначених труднощів вимагає від перекладача не лише високого рівня мовної підготовки, а й глибоких фахових знань,

уміння працювати з термінологічними джерелами та здатності до аналітичного осмислення перекладацьких рішень.

Отже, переклад термінологічної лексики медичних і фармацевтичних текстів є надзвичайно складним і багатоаспектним процесом, який потребує комплексного підходу. Основні труднощі зумовлені високою термінологічною насиченістю текстів, полісемією та варіантністю термінів, наявністю латинських і грецьких елементів, аббревіатур, неологізмів, «хибних друзів перекладача», а також специфікою синтаксичної організації англomовних медичних матеріалів. Усе це значно ускладнює досягнення повної термінологічної та прагматичної еквівалентності.

Перекладач повинен враховувати не лише мовну форму терміна, а й його функціонування в конкретному жанрі, контексті та комунікативній ситуації. Особливого значення набуває орієнтація на цільову аудиторію (фахівців або пацієнтів), що визначає допустимий рівень адаптації, використання пояснювальних конструкцій або збереження вузькоспеціальної термінології.

Таким чином, переклад медичної та фармацевтичної термінології не може здійснюватися шляхом механічного відтворення іншомовних одиниць. Він вимагає від перекладача високого рівня лінгвістичної компетентності, глибоких фахових знань, уміння працювати зі спеціалізованими джерелами та здатності до аналітичного осмислення перекладацьких рішень. Усвідомлення виявлених труднощів створює теоретичну основу для подальшого аналізу перекладацьких трансформацій і розробки ефективних стратегій перекладу спеціалізованих медичних текстів

3.2. Лексико-граматичні трансформації при перекладі інструкцій та клінічних описів

Поняття «трансформація» у перекладознавстві має метафоричне значення. У цьому контексті йдеться про співвідношення між вихідними та кінцевими мовними формами, тобто про використання під час перекладу різних варіантів мовного

вираження, що передбачає заміну одних одиниць іншими. Такий процес умовно визначається як перетворення або трансформація.

Перекладацькі трансформації є одним із базових термінів, що описують механізм перекладу. Вони розглядаються як міжмовні перетворення, перебудова елементів тексту оригіналу, а також операції переосмислення, переформулювання чи перевираження змісту з метою досягнення перекладацької еквівалентності [32, с. 146].

Оскільки перекладацькі трансформації здійснюються на рівні мовних одиниць, які мають як план змісту, так і план вираження, вони мають формально-семантичний характер. У процесі перекладу трансформації змінюють не лише зовнішню форму мовних одиниць, а й уточнюють або модифікують їх значення [83, с. 43].

Під лексичними перекладацькими трансформаціями розуміють різноманітні способи зміни лексичних компонентів мови оригіналу з метою адекватної передачі їх семантичних, стилістичних і прагматичних характеристик у мові перекладу з урахуванням її мовних норм і комунікативних традицій [84, с. 361].

Проблематика перекладацьких трансформацій була предметом дослідження багатьох науковців. Зокрема, Я. Рецкер визначає трансформації як «прийоми логічного мислення, за допомогою яких перекладач розкриває значення слова іноземної мови в контексті та знаходить відповідник у мові перекладу, що не завжди збігається зі словниковим» [44, с. 114].

На думку С. Максимова, сутність перекладу полягає у максимально повному відтворенні інформації, закладеної в оригіналі. Досягнення адекватності перекладу можливе лише за умови застосування перекладацьких трансформацій, зумовлених лексичними та граматичними розбіжностями між мовами.

О. Семенов розглядає трансформації як спосіб передачі тексту з мови оригіналу мовою перекладу, спрямований на досягнення еквівалентності між оригіналом і перекладом та збереження функціонального впливу повідомлення на адресата [53, с. 67].

Лексичні перекладацькі трансформації широко застосовуються під час перекладу фармацевтичних текстів, зокрема інструкцій до лікарських засобів, у випадках, коли прямі словникові відповідники певного слова або терміна не можуть бути використані через невідповідність їх значення контексту чи комунікативній ситуації.

Варто підкреслити, що лексичні одиниці – терміни або словосполучення – перекладаються не ізольовано, а з урахуванням їх функціонування в межах речення та тексту загалом, а також їхніх контекстуальних зв'язків і прагматичних характеристик.

Саме комплексний підхід до аналізу мовної одиниці дозволяє досягти точного та еквівалентного перекладу. Чим повніше перекладач враховує семантичні, стилістичні й функціональні особливості слова, тим вищим є рівень адекватності перекладу [84, с. 300].

Ми можемо виділити три типи англomовних веб-сайтів, які містять інструкції щодо використання ліків: 1) інструкції для фахівців, 2) інструкції, які можуть бути адресовані як фахівцям, так і споживачам, 3) інструкції у формі запитань-відповідей для непрофесійних споживачів. Вони відрізняються за змістом і обсягом. Більшість термінів можна знайти в таких розділах посібника, як “Drug Description”, “Dosage and Administration” і “Side Effects”. Нині спостерігається стійка тенденція вибору «короткого» шляху зближення двох мовних систем.

Лексико-граматичні трансформації відіграють ключову роль у процесі перекладу медичних текстів, зокрема інструкцій до лікарських засобів та клінічних описів. Це обумовлено як специфікою медичної термінології, так і вимогами до точності, лаконічності та функціональності медичних документів. З огляду на інтернаціональний характер медичної лексики, значна частина термінів має греко-латинське походження, що сприяє використанню формальних методів перекладу, таких як калькування, транслітерація, транскрипція. Проте перекладачеві доводиться застосовувати й інші трансформації – конкретизацію, вилучення, антонімічний переклад, синтаксичні зміни тощо.

Серед лексичних трансформацій, які використовуються при перекладі інструкцій медичних препаратів можна виділити **калькування та транскодування**.

Дослівним перекладом або калькуванням називають такий тип перекладацької лексичної трансформації, за допомогою якої можна передати не звуковий, а комбінаторний склад слова, коли складові частини слова, тобто морфеми, або фрази, а саме лексеми, перекладаються відповідними елементами мови перекладу. Цей різновид перекладацької трансформації застосовується для передачі мовою перекладу термінів і словосполучень зі складною структурною організацією. Основною перевагою зазначеної лексичної трансформації є лаконічність і зрозумілість отриманого еквівалента, а також його чітка й однозначна відповідність вихідній одиниці.

Однією з ключових вимог до термінологічного найменування є його «міжнародна впізнаваність», яка забезпечується інтернаціональним характером як форми, так і змісту термінів або термінологічних словосполучень [58, с. 146]. Саме з цієї причини калькування посідає важливе місце серед лексичних перекладацьких трансформацій.

Калькування як перекладацький прийом передбачає збереження інтернаціонального змісту терміна з одночасним відтворенням його структури засобами мови перекладу, що є особливо актуальним у процесі перекладу медичної та фармацевтичної літератури. Дослівний переклад досить часто використовується для передачі назв лікарських засобів, зокрема препаратів, створених за допомогою біотехнологій [58, с. 146].

Предметом методу калькування часто є переклад похідних, складних або складнопохідних слів за умови, що перекладений відповідник не суперечить нормам вживання та відмінювання слів у мові перекладу. Однією зі сфер застосування методу калькування є переклад назв медичних технологій і методів лікування. Основні приклади включають англійські терміни *robotic surgery* та *cancer immunotherapy*. Щоб продемонструвати ефективність використання методу калькування при перекладі назв медичних технологій, розглянемо англійський

термін *Robotic Surgery*. Знайшовши переклад складових частин терміна, ми отримуємо складений український аналог *роботизованої хірургії*.

Сутність калькування полягає у формуванні нового слова або стійкого словосполучення в мові перекладу шляхом повного копіювання структурної моделі вихідної лексичної одиниці. У результаті аналізу перекладів інструкцій до медичних препаратів було виявлено такі приклади дослівного перекладу:

a) *The speed of absorption of paracetamol may be increased by metoclopramide or domperidone* – Швидкість всмоктування парацетамолу може збільшуватися метоклопрамідом та домперидоном;

b) *children's age till 6 years* – дитячий вік до 6 років;

c) *shelf life – 5 years* – термін придатності – 5 років;

d) *hemopoietic system* – система кровотворення;

e) *1 tablet contains paracetamol 500 mg, vitamin C 20 mg* – 1 таблетка містить: 500 мг парацетамолу, 20 мг кислоти аскорбінової;

f) *smart pill* – розумна таблетка;

g) *biotechnological drugs* – біотехнологічні ліки;

h) *therapeutic enzymes* – терапевтичні ензими;

i) *Wait until the drug is completely dissolved!* – Дочекайтеся повного розчинення препарату;

j) *Increased sensitivity to the ingredients of a medicine* – Підвищена чутливість до компонентів препарату;

k) *Main physicochemical properties* – Основні фізико-хімічні властивості;

l) *without recipe* – без рецепта [98].

За допомогою дослівного перекладу також передаються фармацевтичні терміни, що містять власні назви, так звані терміни-епоніми, якими позначають бальзами, мазі, рідини, пластирі, мікстури, помади, таблетки, кислоти та інші лікарські форми [58, с. 146].

Зокрема, можна навести такі приклади: *Toledo balm* – Бальзам Толедо; *Karmanova's pills* – Таблетки Карманової; *Kaverin's ointment* – Мазь Каверіна; *Weibel*

fluid – Рідина Вейбеля; *Unna's lipstick* – Помада Унна; *Koch's acid* – Кислота Коха; *Peter's mixture* – Мікстура Петера [98].

У результаті аналізу перекладів інструкцій до лікарських засобів було встановлено, що калькування є найпродуктивнішим способом відтворення фармацевтичних текстів і становить близько 23 % від загальної кількості проаналізованих перекладацьких одиниць.

А от назви бактерій і грибів не підлягають перекладу. Перекладач просто передає латинську назву, зберігаючи її структуру: *Bacillus brevis*, *Candida albicans*, *Pseudomonas*, *Proteus*. Терміни-епоніми часто вживають, коли неможливо підібрати терміни, які адекватно відображають складне явище. Крім того, опис симптомів і синдромів часто передує їх правильному науковому тлумаченню. Для субстантивних термінів-епонімів характерні такі моделі: Substantiv n.v. + власна назва: *кухоль Ейсмарха*, *хвороба Аддісона*; *хвороба Верльгофа*, *набряк Квінке*, *синдром Фреліха*.

Калькування є ефективним за наявності спільних понять у мові оригіналу та мові перекладу. При перекладі інструкції до препарату – виявлено 61 випадок калькування з 193 трансформацій, що становить 31%.

Також до цієї групи належать приклади калькування складнопохідних термінів: *gastric fluid analysis* – *аналіз шлункового соку*, *medical students' syndrome* – *синдром студента-медика*, *necrotising fasciitis* – *некротичний фасциїт*. Усі ці приклади демонструють можливість збереження структурної цілісності терміна та його концептуального змісту без втрати точності.

Ще одним різновидом лексичних перекладацьких трансформацій, який широко застосовується під час перекладу фармацевтичних текстів, зокрема інструкцій до лікарських засобів, є транскодування.

Під транскодуванням розуміють такий спосіб передачі слова або терміна мовою перекладу, за якого звукова чи графічна форма одиниці мови оригіналу відтворюється за допомогою графічних засобів мови перекладу [50, с. 156]. Цей тип

трансформації ґрунтується на формальній подібності між мовними одиницями та забезпечує збереження їх зовнішньої структури.

Досить часто транскодування використовується у випадках, коли терміни мови перекладу складаються з інтернаціональних терміноелементів латинського або давньогрецького походження. Такі одиниці, як правило, легко впізнаються фахівцями та не потребують додаткового семантичного тлумачення.

Наприклад: *contamination* – контамінація; *caustic* – каустична сода; *introspection* – рефлексія; *intraventricular* – інтравентрикулярний; *sarcomatous* – саркомний [98].

Перед використанням транскодування перекладач фармацевтичного тексту повинен переконатися у відсутності в мові перекладу усталеного перекладного відповідника для відповідної лексичної одиниці. Недотримання цього принципу може призвести до появи дублетних, тобто синонімічних, термінів, що негативно впливає на цілісність і системність терміносистеми.

Транскодування поділяється на два основні різновиди: транслітерацію та транскрибування. Транслітерація визначається як механічна передача тексту або окремих слів, зафіксованих в одній графічній системі, засобами іншої абетки, при цьому звукова відповідність має другорядне значення. Фактично йдеться про передачу однієї писемності літерами іншої.

У перекладі інструкцій до медичних препаратів транслітерація активно використовується для відтворення термінів грецького походження із суфіксом *-itis*, що позначають назви захворювань. Наприклад: *stomatitis* – стоматити; *gingivitis* – гінгівіти; *glossitis* – глосити; *tonsillitis* – тонзиліти; *pharyngitis* – фарингіти [98].

Крім того, за допомогою транслітерації передаються власні назви у термінах-епонімах, назви лікарських засобів, окремих компонентів препаратів, вірусів та інших біологічних об'єктів.

Серед прикладів застосування транслітерації, зафіксованих у процесі аналізу перекладів інструкцій до лікарських засобів, можна назвати такі: *KRKA* – КРКА; *Stevens-Johnson syndrome* – синдром Стівенса–Джонсона; *Heel GmbH* – Хеель ГмБХ;

Dakin's fluid – розчин Дакена; *Influcid* – Інфлюцид; *Polyplegia* – поліплегія; *Umkalor* – Умкалор; *Adenovirus* – аденовірус; *Toledo balm* – бальзам Толедо [98].

Слід зазначити, що через істотні відмінності між фонетичними та графічними системами мов передача зовнішньої форми слова з мови оригіналу мовою перекладу завжди має умовний і приблизний характер.

У результаті аналізу перекладів інструкцій до медичних препаратів було встановлено, що за допомогою лексичної трансформації транслітерації перекладено близько 9 % усіх досліджених одиниць.

Не менш поширеним прийомом під час перекладу інструкцій до лікарських засобів є транслітерація, тобто пофонемна передача вихідної лексичної одиниці за допомогою графічних засобів мови перекладу. Іншими словами, йдеться про фонетичне відтворення слова мови оригіналу з максимально можливим наближенням до його звучання.

Транслітерація переважно використовується для передачі топонімів, назв і адрес виробничих компаній, найменувань компонентів, що входять до складу лікарських препаратів, а також власних назв у межах епонімічних термінів, назв захворювань та інших спеціалізованих одиниць.

Транслітерація є доцільною у випадках передання власних назв, назв препаратів або термінів грецького походження. Наприклад, *tonsillitis* – *тонзиліт*, *gingivitis* – *гінгівіт*, *Coombs' test* – *тест Кумбса*. Особливу увагу перекладач має приділяти правильності фонетичної адаптації та графічної відповідності. Також транслітерації піддаються назви компаній-виробників: *Glaxo Operations UK Limited* – *Глаксо Оперейшнс ЮК Лімітед*.

При перекладі медичних скорочень використовується як транскрипція англійської аббревіатури, наприклад: *IGF* – *insulin-like growth factors*, *ІФР* – *інсуліноподібний фактор росту*), а також переклад українською мовою та утворення аббревіатури вже з українського позначення, наприклад: *nonsteroidal anti-inflammatory drug NSAID* – *нестероїдні протизапальні засоби НПЗЗ* [27, с. 23]; назва підприємства, що випускає ЗІНАТ, та адреса транслітерувалися: *Glaxo Operations*

UK Limited, Barnard Castle, Durham, DL12 8DT, UK Глаксо Оперейшнс ЮК Лімітед, Барнард Кастл, Дюрхем, DL12 8DT, Сполучене Королівство.

Конкретизація як трансформація полягає в уточненні значення загального слова з мови оригіналу у більш специфічному терміні цільової мови. Наприклад, *other ingredients* – *допоміжні речовини*, *human milk* – *молоко матері*. Такий підхід забезпечує зрозумілість і релевантність перекладу для цільової аудиторії, особливо у випадках, коли оригінальний термін є надто загальним.

Вилучення (еліпсис) застосовується при необхідності уникнути надмірного повторення або збереження природності тексту перекладу. Проте така трансформація має бути обґрунтованою. У прикладі:

Ability to perform tasks that require judgement, motor or cognitive skills перекладено як *вплив на здатність керувати автомобілем та іншими механізмами*.

Видалення фрагмента може призвести до втрати змісту, тому вилучення допустиме лише тоді, коли воно не спотворює інформацію і відповідає нормам мови перекладу.

Антонімічний переклад застосовується рідше, однак є ефективним засобом досягнення еквівалентності при неможливості прямого перекладу. Наприклад: *out of the reach of children* – *у недоступному для дітей місці*, *may cause* – *щоб не спричинити*. Така трансформація часто супроводжується зміною структури речення та вимагає високого рівня володіння контекстом.

Серед граматичних трансформацій найбільш поширеними є перестановка, заміна частин мови, вилучення. Наприклад, при перекладі речення:

Codeine possesses analgetic and sedative effect and potentates the analgesic effect of Paracetamol and Analgin – *Кодеїн фосфат надає седативну, анальгезуючу дію і потенціює знеболюючий ефект парацетамолу та анальгін*.

В оригіналі частина інформації була вилучена, ймовірно, відповідно до вимог замовника або стандарту оформлення інструкцій в цільовій мові.

Також до синтаксичних трансформацій належить заміна конструкцій, наприклад: *mothers who are breastfeeding* – *матері, що годують груддю*. Це забезпечує відповідність синтаксичним нормам української мови.

Слід окремо відзначити переклад аббревіатур, де можливі два підходи: транскрипція аббревіатури (наприклад, *IGF – ІФР*) або повний переклад з утворенням нової української аббревіатури (*NSAID – НПЗЗ*).

Дослідження проведено на матеріалі англomовної медичної термінології в перекладах інструкцій до лікарських засобів українською мовою та є частиною розробки проблеми адекватного перекладу лексики інструкцій до лікарських засобів у сфері медицини та охорони здоров'я. Але в той же час існує невідповідність між структурою англomовних текстів лікарських засобів і структурою україномовних текстів, затверджених МОЗ України.

Отже, аналіз лексико-граматичних трансформацій у перекладі інструкцій до лікарських засобів показав, що трансформаційний підхід є необхідною умовою досягнення адекватності та еквівалентності перекладу медичних і фармацевтичних текстів. Найпродуктивнішими виявилися калькування та транскодування, що зумовлено інтернаціональним характером медичної термінології та домінуванням греко-латинських елементів.

Встановлено, що допоміжні трансформації – конкретизація, вилучення, антонімічний переклад і синтаксичні перебудови – забезпечують нормативність, зрозумілість і функціональну відповідність тексту перекладу, особливо з урахуванням жанрових вимог інструкцій до лікарських засобів. Таким чином, ефективний переклад можливий лише за умови комплексного застосування перекладацьких трансформацій із урахуванням контексту, адресата та стандартів мови перекладу.

3.3. Прагматична адаптація термінів у перекладах для широкої аудиторії

Переклад медичних текстів, орієнтованих на широку аудиторію, вимагає особливого підходу, оскільки текст має бути не лише точним з наукового погляду, а й зрозумілим, доступним та соціокультурно прийнятним для цільового читача.

Одним з головних інструментів, який застосовується для досягнення цього балансу, є прагматична адаптація. Цей процес передбачає трансформацію термінів та конструкцій оригіналу таким чином, щоб забезпечити коректне сприйняття змісту не-фахівцями, з урахуванням їхніх мовних, культурних та когнітивних особливостей.

На відміну від вузькофахової медичної літератури (наприклад, протоколів клінічних досліджень чи лікарських епікризів), науково-популярні тексти, медичні статті на веб-сайтах, рекламна продукція або інструкції до ліків для пацієнтів мають на меті донести інформацію до читача, який може не володіти спеціальними знаннями. У цьому випадку буквальний переклад термінів, що є загальноприйнятими в професійному середовищі, не завжди доречний. Замість цього перекладач використовує механізми адаптації, серед яких: заміна терміна звичним відповідником, конкретизація або пояснення поняття, уникнення синонімічних рядів.

Адаптація через використання зрозумілих відповідників. Наприклад, для англійського терміна *cerebrospinal fluid* використовуються два основних варіанти: *цереброспинальна рідина* (ближчий до оригіналу) і *спинномозкова рідина* (зрозуміліший для широкої аудиторії). Подібна ситуація спостерігається з термінами *brachydactyly* – *брахідактилія* та *короткопалість*. В академічному перекладі перший варіант є нормативним, у популярному – другий може бути доречнішим.

Синонімія в прагматичній адаптації. Якщо у фаховому перекладі синонімія вважається небажаною, то в адаптованих текстах її допустиме використання для полегшення сприйняття. Так, у популярних статтях допускається вживання подвійних назв: *грип (інфлюєнца)*, *пухлина (утворення)*. Головне завдання перекладача – не втратити суть, уникнути спотворення терміна, зберігши при цьому зрозумілість.

Адаптація шляхом пояснення термінів. Для деяких понять, які не мають звичних еквівалентів у мові перекладу або можуть бути неправильно зрозумілими,

доречно використати прийом пояснення. Наприклад, термін *CBC* (*complete blood count*) часто помилково перекладають як *аналіз крові* або *blood test*. У популярному перекладі доцільно пояснити: *повний клінічний аналіз крові – дослідження рівня гемоглобіну, кількості еритроцитів, лейкоцитів тощо*. Така адаптація допомагає уникнути хибного розуміння терміна та водночас не перевантажує текст науковими деталями.

Лексична заміна латинських і грецьких запозичень. Велика частина медичних термінів є похідними від латинських або грецьких коренів, що ускладнює сприйняття. Наприклад, *gingivitis* можна подати як *гингівіт* (буквальний переклад) або *запалення ясен* (адаптований варіант). У текстах для пацієнтів переважно використовується другий варіант, оскільки він одразу пояснює суть діагнозу.

Багато міжнародних сайтів або ресурси МОЗ України, подають одні й ті самі тексти кількома мовами. Проте аналіз таких матеріалів показує, що переклад часто не є буквальним, а зазнає прагматичних змін: деякі терміни спрощуються, складні фрази переформулюються, з'являються додаткові пояснення. Наприклад, термін *vaccination coverage* може перекладатися як *охоплення вакцинацією*, але в адаптованому тексті – *кількість щеплених людей у певному регіоні*, що краще передає зміст поняття для широкої аудиторії.

Попри загальну тенденцію до адаптації, прагматичні міркування іноді зумовлюють збереження транскрипованих форм, особливо якщо термін вже увійшов до активного словника пацієнтів. Наприклад: *біотехнологічні ліки* (від *biotechnological drugs*), *розумна таблетка* (від *smart pill*). У таких випадках адаптація не передбачає спрощення, але водночас забезпечує зрозумілу передачу терміна через лексичну новизну.

Переклад, орієнтований на широку аудиторію, неможливий без врахування культурного контексту. У різних країнах існують відмінності у ставленні до тем охорони здоров'я, рівня медичної освіти, звичок, табу, навіть у структурі надання медичних послуг. Наприклад, у перекладі терміна *primary care physician* в Україні

доцільно використовувати не кальку *лікар первинної допомоги*, а адаптовану форму *сімейний лікар*, що більше відповідає національному контексту.

Прагматична адаптація є важливою перекладацькою стратегією при передачі медичної термінології у текстах, орієнтованих на широку аудиторію. Вона дозволяє зробити текст не лише доступним, а й ефективним з погляду комунікативного впливу. Завдання перекладача полягає у досягненні балансу між точністю та зрозумілістю, між науковістю та простотою, враховуючи при цьому не лише лінгвістичні, а й культурні особливості цільової аудиторії.

У процесі перекладу медичних текстів для широкої аудиторії ключове значення має не лише точність передачі змісту, але й доступність викладеного матеріалу для неспеціаліста. Саме тому прагматична адаптація термінів – тобто свідомо зміна або спрощення термінології задля досягнення комунікативної мети у новому мовному та культурному контексті – є однією з основних стратегій, що застосовуються у перекладацькій практиці. Медичні веб-сайти, інформаційні брошури, інструкції до лікарських засобів і публікації на тему здоров'я дедалі частіше створюються з розрахунком на широку аудиторію, а отже, потребують термінологічної адаптації.

Прагматична адаптація у сфері медицини та фармацевтики охоплює декілька аспектів. По-перше, це спрощення термінів або заміна їх на більш знайомі носіям мови. Наприклад, замість терміна *«інфлюєнца»* в текстах для широкої аудиторії частіше вживається слово *«грип»*. У науковому контексті обидва варіанти мають право на існування, однак для пацієнта, який шукає інформацію про симптоми чи лікування, саме *«грип»* є зрозумілішим та емоційно нейтральним. Подібна адаптація сприяє зниженню тривожності та полегшує сприйняття інформації.

По-друге, адаптація передбачає вибір між синонімічними варіантами перекладу. Як уже зазначалося, у медичній термінології синонімія вважається небажаною, адже вона може створювати плутанину. Однак у текстах для пацієнтів або загального користувача допускається використання одного або максимум двох синонімів – за умови, що вони не змінюють суті терміна. Наприклад, термін

«пухлина» може бути замінений або пояснений словом «утворення», якщо це сприяє кращому розумінню тексту.

Третім важливим аспектом прагматичної адаптації є локалізація перекладу, тобто урахування соціокультурних особливостей цільової аудиторії. Наприклад, термін “*cellulitis*” у перекладах українською не можна передавати як «целюліт», що є поширеною хибною інтерпретацією серед непрофесійної аудиторії. Замість цього має використовуватися правильний варіант – «флегмона» або «панікуліт» – з обов’язковим поясненням у дужках або зносках. Такий підхід зменшує ризик дезінформації та сприяє медичній грамотності населення.

Четвертий елемент адаптації – це пояснення або заміна латинських термінів. Наприклад, скорочення *b.i.d. (bis in die)* у інструкціях до лікарських засобів може бути перекладене як «двічі на день», *a a.c. (ante cibum)* – як «до вживання їжі». Такі переклади не тільки є точними, але й зручнішими для споживача, який не має медичної освіти.

Також адаптація включає заміну професійної термінології на описову. Наприклад, замість складного терміна «субарахноїдальний крововилив» у деяких контекстах може бути використано пояснювальне формулювання «крововилив у ділянці між мозком і тонкою оболонкою, що його покриває», якщо текст має на меті інформувати широку аудиторію без втрати точності.

Прагматична адаптація часто стосується також назв хвороб і діагнозів. Наприклад, *Cushing’s disease* в українській мові має епонімічний переклад – *хвороба Іценка-Кушинга*. Однак у популярних джерелах може бути додане пояснення: «ендокринне захворювання, пов’язане з надлишком кортизолу в організмі». Таке поєднання епоніма і пояснення сприяє поінформованості читача.

На рівні лексичних трансформацій прагматична адаптація включає використання калькування, транскрипції та транслітерації – але тільки за умови, що це не ускладнює розуміння. Наприклад, термін “*smart pill*” може бути адаптований як «розумна таблетка» з додатковим поясненням про її функції (збір інформації про роботу шлунково-кишкового тракту).

Варто також згадати про виклики, пов'язані з перекладом новітніх термінів. Через стрімкий розвиток медицини нова лексика з'являється швидше, ніж оновлюються словники. У такому випадку перекладачі звертаються до тимчасових описових еквівалентів, доки не сформується офіційна термінологія. Наприклад, новий термін “*long COVID*” адаптується як «*тривалий COVID*» або «*постковідний синдром*» – варіанти залежать від аудиторії, до якої звернений текст.

Отже, прагматична адаптація перекладу медичних і фармацевтичних текстів, орієнтованих на широку аудиторію, є ключовою перекладацькою стратегією для забезпечення ефективної комунікації між фахівцями та нефахівцями. Встановлено, що буквальне відтворення термінології в таких текстах часто є неефективним, оскільки ускладнює сприйняття інформації та може призводити до хибного розуміння змісту.

Прагматична адаптація реалізується через заміну вузькоспеціальних термінів загальнозрозумілими відповідниками, використання пояснювальних конструкцій, обмежену синонімію, локалізацію термінів з урахуванням національного та культурного контексту, а також трансформацію латинських і грецьких запозичень. Такий підхід дозволяє зберегти наукову точність і водночас зробити текст доступним для пацієнтів і широкого кола читачів.

Таким чином, прагматична адаптація виступає необхідною умовою адекватного перекладу медичних текстів нефахового спрямування, оскільки забезпечує баланс між термінологічною коректністю та зрозумілістю, підвищує інформативність тексту й запобігає комунікативним викривленням, що є особливо важливим у сфері охорони здоров'я.

РОЗДІЛ 4

АНАЛІЗ ВІДТВОРЕННЯ АНГЛОМОВНИХ МЕДИЧНИХ ТЕКСТІВ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

4.1. Відтворення жанрово-стилістичних особливостей медичних і фармацевтичних текстів українською мовою

Переклад медичних текстів є складною комунікативно-пізнавальною діяльністю, що передбачає взаємодію мовних одиниць, текстових різновидів і жанрів, які описують різні нозологічні форми. Цей процес тісно пов'язаний із когнітивними процесами перекладача – сприйняттям, пам'яттю, обробкою наукової інформації, концептуалізацією та категоризацією світу. Медичний переклад виступає як особлива форма міжмовного та міжкультурного посередництва, що потребує вироблення спеціалізованого категоріального апарату, стратегій і тактик передавання медичної інформації з урахуванням функціонального призначення текстів, панівної парадигми біомедичної комунікації, культурних параметрів та особливостей реципієнтів [80, с. 23].

Р. В. Поворознюк визначає медичний переклад як опосередковану міжмовну та міжкультурну комунікацію, яка реалізується між фахівцями з однаковим соціокомунікативним статусом (наприклад, лікар – лікар) або з різним (наприклад, лікар – пацієнт), з метою передавання медичної інформації. Основними функціями такого перекладу є інформаційна, освітня та рекламна. Медичний переклад здійснюється як у письмовій, так і в усній формах, з використанням репродуктивних та адаптивних стратегій [51, с. 41].

Інформована згода є важливим медико-правовим документом, за допомогою якого пацієнт (або його законний представник) підтверджує свою згоду на запропоноване медичне втручання. Відповідно до міжнародних стандартів, інформована згода складається з двох частин: «Інформація для пацієнта» та «Декларація про згоду» [4, с. 32]. Обидва документи мають бути зрозумілими, чіткими, і перекладені доступною мовою. Пацієнт отримує як копію декларації, так і її тлумачення.

До обов'язкових елементів форми інформованої згоди належать:

- діагноз пацієнта;
- назва і вид медичного втручання;
- очікувані результати;
- необхідні умови для досягнення результату (включаючи дії самого пацієнта);
- можливі ризики, ускладнення, побічні ефекти;
- альтернативні методи лікування;
- підтвердження отримання повної, зрозумілої інформації;
- згода пацієнта на втручання [5, с. 77].

Міністерство охорони здоров'я та соціальних служб США (U.S. Department of Health and Human Services) висуває такі вимоги до перекладачів інформованої згоди [4]:

Текст має бути перекладений зрозумілою, доступною мовою. Доцільно залучати до перекладу не вузьких фахівців, а кваліфікованих медсестер або фахівців із громадської охорони здоров'я. Переклад супроводжується сертифікатом достовірності, виданим незалежним етичним комітетом. У випадках клінічних досліджень або складних процедур – обов'язкове виконання зворотного перекладу незалежним перекладачем. Перекладач бере участь у роз'ясненні пацієнтові змісту форми та відповідає на запитання. Контактні дані відповідальної особи мають бути вказані у документі.

Англомовні версії інформованої згоди мають характерні жанрові особливості [24, с. 49]:

1. Використання займенників 1-ї та 2-ї особи (*you, I*) – на відміну від безособових форм в українських аналогах.
2. Прості короткі речення замість складнопідрядних.
3. Використання часів Present Simple, Present Perfect, пасивних конструкцій.
4. Обмежена кількість термінології, з поясненням складних термінів.
5. Вища читабельність порівняно з українськими версіями.

Проблема якості перекладу медичних документів, особливо таких як інформована згода, є надзвичайно актуальною. Важливо забезпечити не лише точність, а й доступність тексту для пацієнта. Саме тому часто використовуються адаптивні трансформації.

Наприклад:

The surgery may be a stage of treatment... amblyopia
Операція може бути одним з етапів лікування, поряд із носінням окулярів або заклеюванням одного ока в рамках терапії амбліопії («лінове око») [94, с. 25].

Р. В. Поворознюк наголошує на доцільності додаткового пояснення терміна (амбліопія – зниження гостроти зору через порушення розвитку зорової системи) [51, с. 25].

Ще один приклад спрощення структури речення:

The surgery is performed in order to improve eye position...
Операція проводиться з метою корекції положення очей, рухів очних яблук або положення голови. Це досягається шляхом підтяжки або ослаблення зовнішніх м'язів ока [67, с. 6].

Під час перекладу вживаються також трансформації термінології, наприклад:

The approach to the heart necessitates opening the chest...
Під час операції здійснюється розтин грудної клітини шляхом надрізу по середині грудини. Функції серця виконує апарат серце-легені, який забезпечує подачу кисню в кров [97, с. 4].

У текстах з медичної етики особливо важливою є експлікація понять, аналогії, описові фрази, що часто потребують адаптації при перекладі. Основна мета – зробити текст зрозумілим для пацієнта без спеціальної підготовки.

Основні методи перекладу медичних термінів:

- словникові еквіваленти: *renal* – нирковий, *symptom* – симптом;
- транскрипція: *dendrite* – дендрит;
- транслітерація: *gastroenterology* – гастроентерологія;

- калькування: *heart-lung machine* – апарат серце-легені;
- описовий переклад: *amblyopia* – зниження зору через бездіяльність ока;
- контекстна заміна, конкретизація, узагальнення, лексичні додавання.

Близько 40% термінів мають усталені словникові еквіваленти, однак багато слів мають кілька варіантів перекладу, і тільки один з них буде релевантним у певному контексті. Постійні відповідники найчастіше трапляються у власних іменах, географічних назвах та термінах:

California, San Francisco, medical history – історія хвороби, *lab test* – лабораторний тест, *postmenopausal woman* – жінка у післяклімактеричному періоді.

Отже, особливості перекладу медичних текстів, засвідчив, що медичний переклад є не лише лінгвістичною, а й когнітивною та міжкультурною діяльністю. Його ефективність залежить від здатності перекладача враховувати функціональне призначення тексту, комунікативний статус адресата (фахівець або пацієнт), жанрові вимоги та етичні норми медичної комунікації.

Для забезпечення доступності й коректного розуміння інформації широко застосовуються адаптивні перекладацькі трансформації: пояснювальний і описовий переклад, лексичні додавання, конкретизація, калькування та транслітерація. Особливо важливим є поєднання термінологічної точності з експлікацією складних понять, що дозволяє уникнути непорозумінь і забезпечити поінформовану згоду пацієнта.

Таким чином, переклад медичних документів етико-правового характеру вимагає від перекладача високого рівня мовної та фахової компетентності, уміння застосовувати прагматичну адаптацію й добирати адекватні перекладацькі стратегії. Дотримання цих принципів є запорукою точності, зрозумілості та комунікативної ефективності медичного перекладу.

4.2. Переклад термінів на прикладі текстів медичного спрямування: прагматична адаптація

У сучасній глобалізованій системі охорони здоров'я переклад медичних текстів відіграє критично важливу роль. Точність, зрозумілість і функціональність перекладених матеріалів напряду впливають на діагностику, лікування та добробут пацієнтів. У такому контексті перекладач повинен не лише володіти медичною термінологією, а й уміти здійснювати прагматичну адаптацію – тобто пристосовувати перекладений текст до особливостей цільової аудиторії, зберігаючи при цьому точність і фаховість.

Прагматична адаптація – це процес, у якому переклад не просто дублює структуру та зміст оригіналу, а й враховує комунікативну ситуацію, функціональні очікування реципієнта, культурно-мовні відмінності. У медичних текстах це особливо актуально, адже адресатом перекладу можуть бути не лише лікарі, а й пацієнти, фармацевти, медичні працівники середньої ланки, страхові компанії тощо.

Види прагматичної адаптації

У перекладацькій практиці застосовуються різні прийоми прагматичної адаптації, серед яких:

- **конкретизація** – уточнення терміна для досягнення більшої зрозумілості;
- **генералізація** – узагальнення поняття, якщо точне еквівалентне слово незрозуміле цільовому читачеві;
- **транслітерація** з подальшим поясненням;
- **експлікація** – розширене тлумачення терміна;
- **вилучення** надмірної або дубльованої інформації;
- **адаптація синтаксичних структур**;
- **пояснення скорочень та аббревіатур.**

Ці трансформації часто поєднуються, утворюючи складні перекладацькі рішення, які покликані зробити текст максимально інформативним, доступним і водночас коректним.

Конкретизація є надзвичайно поширеним способом адаптації. Вона полягає в уточненні значення узагальненого терміна. Наприклад, в інструкції англійською мовою вжито фразу:

“The medicine is suitable for administration in severe cases”.

Буквальний переклад: *«Препарат підходить для введення у тяжких випадках»* – є зрозумілим, але нечітким. Після аналізу контексту український перекладач може конкретизувати: *«Препарат рекомендований до застосування у випадках тяжкого перебігу захворювання»*. Така конкретизація допомагає уникнути двозначності та узгодити переклад із клінічною термінологією, прийнятою в Україні.

Генералізація доцільна у випадках, коли вузькоспеціалізований термін в англійській мові не має вкоріненого еквівалента в українській. Наприклад, термін *exanthema* у клінічному описі може бути перекладений як *«висип»* або *«шкірні прояви»*, залежно від рівня деталізації, прийнятного для реципієнта.

У клінічному випадку фраза:

“The patient developed a generalized exanthema on day three” може бути перекладена як: *«На третю добу у пацієнта з’явився поширений висип»*.

Цей переклад адаптований для практичного використання, не втрачаючи клінічного змісту.

Абревіатури у медичних текстах створюють особливі труднощі, адже вони можуть мати кілька значень залежно від контексту. Наприклад:

- *IV – intravenous – внутрішньовенний;*
- *NPO – nil per os – нічого через рот;*
- *CBC – complete blood count – загальний аналіз крові.*

При перекладі інструкцій для пацієнтів доцільно розкривати абревіатури, навіть якщо вони відомі лікарям. Наприклад:

“Пацієнту призначено IV введення препарату” може бути адаптовано як: *«Пацієнту призначено внутрішньовенне введення препарату»*.

У деяких випадках, особливо у фахових перекладах, аббревіатуру можна зберегти, додавши тлумачення в дужках.

Прагматична адаптація також охоплює стилістичні особливості. Наприклад, у текстах для пацієнтів надмірна термінологічність знижує зрозумілість. Термін *pruritus* може бути перекладений як «свербіж», а в текстах для широкої аудиторії – навіть як «свербіння шкіри».

Інший приклад – термін *dyspepsia*. У фахових текстах його можна передавати як «диспепсія», тоді як у пацієнтських матеріалах доречніше – «розлади травлення» або «утруднене травлення».

Розглянемо приклади з інструкцій до препарату *Zinnat (cefuroxime axetil)*:

“Zinnat is indicated for the treatment of infections caused by susceptible strains of the designated microorganisms”.

Переклад: «Зіннат застосовується для лікування інфекцій, спричинених чутливими до препарату мікроорганізмами».

Тут відбулася прагматична адаптація терміна *susceptible strains* через узгодження з українською фармацевтичною термінологією. Також термін *designated microorganisms* не перекладається дослівно як «певні мікроорганізми», а передається відповідно до інструкцій МОЗ.

“The tablets should be swallowed whole with some water.”

Переклад: «Таблетки слід ковтати цілими, запиваючи водою».

Переклад адаптовано до звичних формулювань у медичних інструкціях українською, без калькування фрази *with some water*.

“Hypersensitivity to cephalosporins”.

Переклад: «Підвищена чутливість до цефалоспоринів».

Тут використано прагматично адаптований медичний термін, що є стандартним у фармакологічних документах.

Однією з головних труднощів є необхідність балансувати між точністю перекладу терміна та його функціональністю в межах українського медичного

дискурсу. Перекладач має не тільки знати термін, а й розуміти його значення в клінічній практиці, нормативні вимоги та очікування цільової аудиторії.

Крім того, варто враховувати юридичний статус перекладених текстів: інструкції до медичних засобів, форми інформованої згоди та клінічні протоколи повинні бути не лише зрозумілими, але й юридично коректними, адже вони можуть використовуватись як офіційні документи.

Прагматична адаптація в перекладі медичних термінів – це не просто технічна трансформація, а стратегія, спрямована на досягнення ефективної комунікації. Такий підхід забезпечує зрозумілість, функціональність і адекватність медичних текстів у різних комунікативних ситуаціях. Перекладач повинен володіти не лише лінгвістичною компетенцією, але й знаннями в галузі медицини, а також усвідомлювати культурні та професійні стандарти обох мов.

Отже, встановлено, що прагматична адаптація реалізується через комплекс перекладацьких прийомів, зокрема конкретизацію, генералізацію, експлікацію, адаптацію синтаксичних конструкцій, пояснення аббревіатур і заміну латинських та грецьких термінів зрозумілими відповідниками. Такі трансформації дозволяють досягти балансу між науковою коректністю та доступністю викладу, що є особливо важливим у перекладі інструкцій до лікарських засобів і медико-правових документів.

Таким чином, прагматична адаптація постає як стратегічний інструмент медичного перекладу, спрямований на забезпечення ефективної, зрозумілої та безпечної комунікації. Її успішне застосування вимагає від перекладача поєднання лінгвістичної та фахової компетентності, знання нормативних вимог і розуміння соціокультурного контексту функціонування медичних текстів

4.3. Аналіз лексико-семантичних труднощів перекладу медичних та фармацевтичних термінів

Переклад медичної літератури характеризується низкою стилістичних, лексичних і граматичних особливостей, що зумовлює його підвищену складність. На лексичному рівні ключову роль відіграють терміни, які становлять основу

мовного наповнення спеціалізованих текстів. Аналіз корпусу медичних текстів засвідчив, що приблизно 50% їхньої лексики становлять нейтральні або інтерстильові одиниці. Близько 35% припадає на вузькоспеціалізовану термінологію, ідентифіковану за наявністю відповідних позначок у словниках («мед.» тощо). Орієнтовно 15% лексичного складу формує загальноспеціальна лексика, що супроводжується характеристиками «науковий», «книжний», «спеціальний» або «технічний».

Однією з основних труднощів перекладу медичної літератури є коректне відтворення термінології, оскільки спеціалізовані терміни в медичних текстах часто подаються без детальних пояснень або дефініцій. Залежно від типу матеріалу, можна виокремити кілька різновидів медичного перекладу:

а) переклад текстів, насичених абревіатурами та скороченнями;

б) переклад інструкцій до медичних виробів, який вимагає не лише лінгвістичної, а й технічної компетентності;

в) переклад вузькоспеціалізованих наукових текстів, де слід враховувати взаємодію термінології суміжних галузей, що можуть суттєво відрізнятися між собою.

Порівняно з іншими видами спеціалізованих текстів, медичні тексти вирізняються високою насиченістю латинських запозичень, що вимагає від перекладача базових знань латини (*pathogens, viruses, bacteria* тощо). Специфічною рисою англійської мови, яка не є характерною для української, є збереження латинських форм множини іменників, наприклад: *antenna – antennae, datum – data, phenomenon – phenomena*. Водночас спостерігається тенденція до поступового витіснення іншомовних флексій англійською формою множини із закінченням *-s*: *antenna – antennas, medium – mediums* поряд із традиційними *antennae* та *media* відповідно [68, с. 41].

Формування термінологічної системи фармацевтичної галузі здійснюється як шляхом запозичення одиниць із міжнародного термінологічного фонду, так і за рахунок лексем англійського походження. До останніх належать, зокрема, кореневі

дієслова, які в процесі розвитку мови набувають спеціалізованих значень і активно залучаються до творення медичних і фармацевтичних термінів.

Водночас медична й фармацевтична термінологія охоплює всі основні частини мови, оскільки будь-яка терміносистема має відповідати потребам точної номінації конкретних об'єктів і понять. Вона повинна забезпечувати можливість репрезентації різноманітних зв'язків і взаємозалежностей між явищами об'єктивної дійсності, а також між мовою та соціальним середовищем її функціонування.

У сучасній англомовній медичній терміносистемі неправильні дієслова германського походження, виступаючи у функції термінів, позначають спеціалізовані поняття. Зокрема, вони можуть передавати дії фізіологічних процесів або стани організму (*cut* – прорізуватися (про зуби), *hurt* – боліти); дії, пов'язані з проведенням медичних процедур (*burn* – припікати, *freeze* – знеболювати); дії, що сприймаються органами чуттів (*feel* – відчувати, сприймати); а також переміщення чи розповсюдження в просторі або часі (*spread* – поширюватися, наприклад, про захворювання).

Твірні основи кореневих дієслів у складі медичних термінів набули спеціалізованого значення в результаті семантичної еволюції загальноновживаної лексики, а також завдяки метафоричним і метонімічним перенесенням. Так, дієслово *hear* у побутовому вжитку означає «чути», тоді як у науковому контексті воно передає здатність сприймати звук як фізичне явище; *beat* переходить від значення «бити, ударяти» до термінологічного «пульсувати»; *feel* трансформується з «відчувати» у спеціалізоване «пальпувати».

Потрапляючи в нове лексичне оточення, слово може зазнавати семантичних змін і набувати термінологічного статусу, внаслідок чого формується новий термін як елемент певної терміносистеми.

У процесі термінотворення запозичені та національні словотвірні елементи поєднуються досить вільно. Формування медичної термінології охоплює всі основні структурні типи словотворення, зокрема терміни-однослови, терміни-композиції та терміни-словосполучення [2, с. 97].

Для англійської медичної лексики характерними є такі способи утворення термінів: безафіксний, афіксальний, основоскладання та створення термінологічних словосполучень [2, с. 97].

Простими або безафіксними вважають терміни, що складаються з одного слова без додаткових слотовірних елементів. До таких належать, наприклад: *adsorb* – адсорбувати, *cell* – клітина, *realm* – галузь, *hormone* – гормон, *cream* – крем, *drug* – лікарський засіб, *fluid* – рідина [2, с. 97].

Домінантне місце серед способів термінотворення в медицині й фармації посідає афіксація. Вона включає суфіксальний спосіб (*appendic-itis, rhin-ology, anemia, treat-ment*), префіксальний (*anti-infective, anti-tussive, dys-plasia, hyper-plasia*) та префіксально-суфіксальний (*dis-infec-tion, endo-metr-itis*) [49, с. 222].

Значна кількість слотовірних елементів має латинське або грецьке походження, що зумовлює інтернаціональний характер медичної термінології (*contamina-tion, intra-ventricular, sarcomat-ous, caustic*) [49, с. 222].

Суфіксальний спосіб словотворення, який передбачає приєднання суфікса до кореня чи похідної основи, є найбільш продуктивним у медичній терміносистемі. Суфікси, зазвичай поєднуючись з іменниковими основами, утворюють назви процесів, станів або осіб [49, с. 223].

Так, суфікси *-er, -or, -an, -ist, -ant* використовуються для позначення осіб за родом професійної діяльності (*pharmacist, anesthetist, physician*). Для найменування процесів застосовуються суфікси *-ing* та *-ment* (*breathing, swallowing, curing, treatment, replacement*).

Абстрактні поняття дії, стану чи явища в англомовній медичній термінології виражаються за допомогою суфіксів *-ion, -ance, -ence, -ship, -hood, -ure, -ness* (*claudication, contagion, closeness, motherhood, nervousness*).

Терміни з суфіксами *-ology, -pathy, -graphy* використовуються для позначення наукових дисциплін, їхніх напрямів і розділів (*ophthalmology, rhinopathy, osteopathy, roentgenography*).

Префіксально-суфіксальний спосіб словотворення передбачає одночасне використання префіксів і суфіксів, які виконують різні семантичні функції. Префікси відіграють провідну роль у формуванні значення терміна, тоді як суфікси забезпечують його граматичне оформлення й узагальнення.

Під час утворення складних і складених термінів можуть використовуватися як самостійні лексичні одиниці, так і компоненти, що не функціонують окремо. Терміни-композиції вважаються більш економними та продуктивними, оскільки слугують основою для подальшого словотворення [49, с. 224].

Терміни, утворені шляхом словоскладання та основоскладання, можуть оформлюватися по-різному:

- у вигляді кількох окремих слів (*blood pressure, heart attack, central nervous system*);
- через дефіс (*life-span, birth-control, short-term effect*);
- як одне слово (*gallstone, haemophilia, softgel*) [63, с. 57].

Для українських спеціалізованих текстів загалом нехарактерним є використання фразеологізмів і стилістичних образів, тому під час перекладу медичних матеріалів часто застосовуються різноманітні трансформації, зокрема прийом логічного розвитку. Наприклад:

However, as any other complex system, cancer can also display Achilles' heels.

Однак, як і будь-яка складна система, рак може мати вразливі місця.

In a nutshell, the IS response is based on the recognition of a very large class of molecules, also known as antigens.

Отже, імунна відповідь ґрунтується на розпізнаванні широкого спектра молекул, відомих як антигени.

Наявність у сучасній англійській мові численних випадків конверсії (перехід слів з однієї частини мови в іншу) змушує перекладача особливо ретельно аналізувати синтаксичну структуру речення. Наприклад:

Genetic instability results from mutations in genes that are implicated in DNA repair or in maintaining the integrity of chromosomes.

Генетична нестабільність є наслідком мутацій у генах, які беруть участь у репарації ДНК або забезпеченні цілісності хромосом.

Важливим аспектом якісного перекладу є уникнення так званих «фальшивих друзів перекладача» – іншомовних слів, які мають подібну форму, але різне значення в українській мові. У медичному перекладі таких випадків особливо багато, наприклад: *cellulitis* – не «целюліт», а «флегмона»; *cystic fibrosis* – не «кістозний фіброз», а «муковисцидоз»; *third power* – «куб», а не «третя сила»; *potent pathogen* – «сильний патоген», а не «потенційний»; *vector* – «переносник інфекції», а не лише «вектор»; *symptomatic hypertension* – «артеріальна гіпертонія з клінічними проявами», тоді як *symptomatic therapy* перекладається як «симптоматична терапія» [69].

Суб'єктивні труднощі перекладу медичних текстів часто зумовлені недостатнім рівнем володіння рідною мовою, що є особливо актуальним у процесі підготовки майбутніх перекладачів. У студентських перекладах нерідко трапляються пунктуаційні помилки, інтерференція мов (зокрема русизми), порушення норм милозвучності української мови та граматичні невідповідності, особливо в категорії числа. Наприклад:

The latter mechanism involves immune responses.

Останній механізм включає імунні реакції, а не імунну реакцію.

Аналіз перекладів англomовних медичних текстів українською мовою свідчить про наявність як об'єктивних, так і суб'єктивних проблем. Хоча об'єктивні труднощі є більш значущими з погляду теорії перекладу, на практиці саме суб'єктивні помилки трапляються частіше.

М. Руло виокремлює шість основних проблем медичного перекладу, серед яких: особливості сталих словосполучень і метонімічне вживання термінів, термінологічна багатозначність, складнощі перекладу епонімів, розбіжності в афіксах слів спільного походження, а також недостатня якість багатомовних спеціалізованих словників [41, с. 125]. Н. Li-Jahnke пропонує універсальну класифікацію труднощів медичного перекладу, яка включає термінологічні

проблеми, переклад абревіатур та епонімів, допустимість англіцизмів, а також особливості сполучуваності мовних одиниць і структури тексту [35, с. 128].

Медична інструкція є окремим типом тексту з чітко регламентованим функціональним призначенням – надання точних вказівок щодо виконання певних дій для досягнення конкретного результату. Інструктивні тексти складаються з низки пунктів і структурних елементів, кількість і порядок яких можуть варіюватися.

Аналіз медичних посібників дозволяє виокремити різні тематичні групи термінів, зокрема: назви лікарських рослин, мінералів і вітамінів, кислот і хімічних сполук, захворювань, лікарських форм, фармакологічних груп, органів і частин тіла людини [30, с. 28].

Для інструктивних текстів характерна повторюваність термінів, що дає змогу перекладачеві встановити значення маловідомих або незафіксованих у словниках термінів шляхом аналізу контексту. У таких випадках важливу роль відіграє використання спеціальної літератури та зіставлення оригіналу з наявними перекладами [35, с. 9].

У процесі перекладу може спостерігатися як надмірне розширення тексту, зумовлене використанням описових еквівалентів або авторських вставок перекладача [24, с. 48], так і протилежне явище – значне скорочення перекладу, що часто свідчить про пропуски важливої інформації [85, с. 89].

Метою інструктивного тексту є чітке відтворення послідовності дій, тому його синтаксис характеризується активним використанням дієслів наказового способу: *забезпечте, виконайте, оберіть, зробіть* [13, с. 37].

Отже, переклад медичної й фармацевтичної термінології характеризується високим рівнем складності, зумовленим як об'єктивними, так і суб'єктивними чинниками. До ключових проблем належать термінологічна насиченість текстів, поширеність латинських і грецьких запозичень, полісемія, конверсія, наявність «хибних друзів перекладача», а також активне використання абревіатур і багатокomпонентних терміносполучень.

У підрозділі встановлено, що особливу складність становить переклад інструктивних медичних текстів, де поєднуються вимоги до термінологічної точності, нормативності та чіткості викладу. Виявлено, що неправильна інтерпретація термінів, порушення граматичних норм або надмірне розширення чи скорочення тексту можуть призвести до втрати важливої інформації й зниження комунікативної ефективності перекладу.

Таким чином, переклад медичних інструкцій і спеціалізованих текстів потребує від перекладача не лише мовної компетентності, а й ґрунтовних фахових знань, вміння працювати з контекстом і спеціалізованими джерелами. Усвідомлення виявлених труднощів створює підґрунтя для обґрунтованого застосування перекладацьких трансформацій і вибору оптимальних стратегій відтворення медичної термінології.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі здійснено комплексне дослідження особливостей перекладу англомовної медичної та фармацевтичної термінології українською мовою, що зумовлено зростанням ролі медичного перекладу в умовах глобалізації, розвитку міжнародної наукової комунікації та інтеграції України у світовий інформаційний простір. Медичні та фармацевтичні тексти мають високий рівень соціальної відповідальності, оскільки від точності й коректності перекладу залежить правильність діагностики, лікування та безпека пацієнтів. Саме тому проблема адекватного відтворення спеціалізованої термінології є актуальною як у теоретичному, так і в практичному аспектах.

Проведене дослідження ґрунтується на поєднанні теоретичних положень сучасного перекладознавства з практичним аналізом автентичних англомовних медичних і фармацевтичних текстів. У роботі систематизовано наукові підходи до розуміння терміна, терміносистеми, перекладацької еквівалентності та прагматичної адаптації, а також проаналізовано реальні перекладацькі рішення. Отримані результати дозволяють узагальнити накопичений у дослідженні матеріал, підтвердити досягнення поставленої мети та розв'язання завдань, сформульованих у вступі.

1. У процесі дослідження було всебічно досліджено сутність медичної та фармацевтичної термінології як складника спеціалізованої лексики та ключового елемента професійного дискурсу. Установлено, що термін у медичній і фармацевтичній галузях виступає не лише номінативною одиницею, а й засобом концептуалізації наукового знання, що відображає результати пізнавальної діяльності у сфері охорони здоров'я. Термін функціонує в межах чітко організованої терміносистеми, де кожна одиниця має визначене місце та перебуває у системних зв'язках з іншими поняттями.

Аналіз лінгвістичних джерел дозволив встановити, що медична термінологія характеризується такими основними ознаками, як точність, дефінітивність, стилістична нейтральність, системність і прагнення до однозначності. Водночас

доведено, що повної однозначності в межах терміносистеми досягти неможливо, оскільки розвиток науки зумовлює появу нових понять, значеннєві зрушення та семантичну варіативність термінів. Це створює додаткові труднощі для перекладу й потребує від перекладача глибокого розуміння внутрішньої структури терміносистеми.

Особливу увагу приділено інтернаціональному характеру медичної та фармацевтичної термінології. Встановлено, що 75–90 % термінів мають греко-латинське походження, що забезпечує відносну формальну подібність терміносистем різних мов. Однак ця подібність не завжди гарантує семантичну еквівалентність, оскільки однакові за формою терміни можуть мати різні значення або функціональні відтінки в різних мовах. Це підтверджує необхідність системного та контекстуального підходу до перекладу медичної термінології.

2. У роботі проаналізовано лінгвістичні та жанрові особливості англomовних медичних і фармацевтичних текстів як об'єкта перекладу. Установлено, що такі тексти належать до науково-технічного дискурсу та характеризуються високим ступенем стандартизованості, логічністю викладу, насиченістю спеціальною термінологією та чіткою прагматичною спрямованістю. Медичні тексти орієнтовані на передачу точної, перевіреної інформації, що зумовлює суворі вимоги до перекладу.

Доведено, що жанрова належність тексту суттєво впливає на вибір перекладацьких стратегій. Наукові статті та клінічні протоколи орієнтовані переважно на фахівців і допускають використання вузькоспеціалізованої термінології без пояснень. Натомість інструкції до лікарських засобів і тексти для пацієнтів поєднують наукову точність із нормативністю та доступністю викладу, що вимагає застосування прагматичної адаптації.

У ході аналізу встановлено, що фармацевтичні інструкції мають чітко визначену структуру, регламентовану нормативними документами, і містять велику кількість стандартних формулювань, аббревіатур і багатокomпонентних терміносполучень. Будь-яке відхилення від усталених мовних моделей може

призвести до порушення комунікативної функції тексту, що підтверджує важливість урахування жанрових особливостей під час перекладу.

3. Визначено основні труднощі перекладу медичної та фармацевтичної термінології з англійської мови на українську. До ключових проблем належать відсутність усталених перекладних відповідників, багатозначність і синонімія термінів, наявність «хибних друзів перекладача», а також активне використання аббревіатур і скорочень. Окрему складність становлять багатокomпонентні терміносполучення, структура яких не завжди збігається з моделями мови перекладу.

Кількісний аналіз перекладного матеріалу засвідчив, що 30–40 % перекладацьких труднощів пов'язані саме з термінологічною неоднозначністю та відсутністю уніфікованих еквівалентів. Значна частина помилок виникає внаслідок буквального перекладу без урахування контексту, прагматичної функції терміна та норм української медичної терміносистеми.

У роботі доведено, що особливу роль у подоланні перекладацьких труднощів відіграє прагматична адаптація, особливо у текстах, орієнтованих на нефармацевтичну аудиторію. Адекватний переклад у таких випадках передбачає не лише формальну відповідність терміна, а й збереження його комунікативної функції та зрозумілості для реципієнта.

4. У ході роботи досліджено лексико-граматичні трансформації та стратегії перекладу медичної й фармацевтичної термінології. Установлено, що найбільш продуктивними є калькування та транскодування, що пояснюється інтернаціональним характером медичної лексики. Зокрема, калькування становить близько 23 % від загальної кількості проаналізованих одиниць, а транслітерація – близько 9 %.

Виявлено, що такі трансформації, як конкретизація, узагальнення, граматична заміна, перестановка та компресія, відіграють важливу роль у забезпеченні нормативності та зрозумілості перекладу. Доведено, що поєднання кількох

трансформацій у межах одного перекладацького рішення є типовим і дозволяє досягти оптимального балансу між точністю та доступністю тексту.

Практичне значення роботи полягає у можливості використання її результатів у навчальному процесі під час викладання дисциплін із фахового та науково-технічного перекладу, у підготовці глосаріїв, термінологічних баз даних, а також у професійній діяльності перекладачів, які працюють з медичними та фармацевтичними текстами. Запропоновані підходи до аналізу термінології та вибору перекладацьких стратегій можуть сприяти підвищенню якості перекладу, зменшенню кількості термінологічних помилок і покращенню комунікації у сфері охорони здоров'я.

У кваліфікаційній роботі показано науково-практичну проблему адекватного перекладу англomовної медичної та фармацевтичної термінології українською мовою. Отримані результати мають теоретичне значення для розвитку перекладознавства та практичну цінність для підготовки перекладачів медичного профілю і підвищення якості медичного перекладу в цілому.

Таким чином, проведене дослідження підтверджує, що переклад медичної та фармацевтичної термінології є складним міждисциплінарним процесом, який потребує поєднання лінгвістичної компетентності, фахових знань, системного мислення та прагматичної чутливості перекладача. Отримані результати створюють підґрунтя для подальших наукових досліджень у галузі перекладу спеціалізованих текстів і можуть бути використані для вдосконалення теорії та практики медичного перекладу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Наукові праці

1. Анісімова А. Г. Методологія перекладу англomовних термінів гуманітарних і суспільно-політичних наук: автореф. дис. ...доктора філолог. наук. Київ, 2010. 51 с.
2. Арнольд І. В. Лексикологія сучасної англійської. М. :Наука, 1995. 244 с
3. Бацевич Ф. Термінологія комунікативної лінгвістики: аспекти дискурсивного підходу. Вісник Нац. ун-ту «Львів. політ». Серія «Проблеми української термінології». 2002. № 453. С. 30–34.
4. Боцман А. В. Структурно-семантичні та прагматичні особливості фармацевтичних текстів (на матеріалі англomовних інструкцій до вживання лікарських препаратів) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.04 / Боцман А. В. – К., 2006. – 20 с.
5. Валуєва Н. М. Структурно-семантичний аналіз багатокomпонентних англomовних термінів-словосполучень // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія. 2022 № 58. С. 264-268. DOI <https://doi.org/10.32841/2409-1154.2022.58.59>
6. Вострова С. В. Лінгвокогнітивні та комунікативно-прагматичні особливості сучасного англomовного медичного дискурсу (на матеріалі медичних текстів з проблематики ВІЛ/СНІДу) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.04 / Вострова С. В. – К., 2003. – 120 с.
7. Германович Г.О. Медичні терміни зі соматичними компонентами в сучасній українській мові: дис.... канд. філол. наук: спец. 10.02.01 – Українська мова. 2021. 319 с.
8. Гнатишена І. М. Сучасна німецька медична термінологія (аспекти етимології, структури та інтернаціоналізації): автореф. дис. канд. філол. наук. Чернівці, 1996. 124 с.
9. Головін Б.Н. Термін і. Горький: Видавництво університету Горького. 1982. 132с.
10. Гороть Є. І. Лексикографічна концепція «Англо-українського словника для англomовних студентів іноземців». Науковий вісник СНУ ім. Лесі Українки. Серія

«Філологічні науки. Мовознавство». Луцьк: СНУ ім. Лесі Українки, 2014. № 5. С. 212–216.

11. Гребенюк О. С. Глобалізація медичної термінології як частина інтеграційних змін в сучасному суспільстві (викл. Даниленко А. Ю.) // Збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів та молодих науковців. – Харків, 29 березня 2019. – С. 84–89.

12. Гриценко Є.М. Англomовна медична термінологія в підготовці сучасних лікарів // Реалії, проблеми та перспективи вищої медичної освіти. Матеріали навчально-наукової конференції з міжнародною участю 25 березня 2021 року. УМСА, Полтава, 2021. С. 71–72.

13. Дев'ятко Ю. С. Проблеми лексикографічного опису багатокomпонентних стоматологічних термінів. Дослідження з лексикології і грамматики української мови. 2015. Вип. 16. С. 119.

14. Дев'ятко Ю. С. Стоматологічна термінолексика: впорядкування та проблеми англо-українського перекладу. Слов'янський збірник. 2014. Вип. 18. С. 328–336.

15. Дев'ятко Ю. С. Теоретичні засади укладання багатомовного тлумачного словника стоматологічної термінології. *Linguistic Bulletin*. 2016. Вип. 21. С. 66–73.

16. Дудок Р. І. Міжмовні процеси інтерференції в термінологічній системі англійської мови. Термінологічний вісник. 2017. Вип. 4. С. 129–135.

17. Д'яков А.С., Кияк Т.Р., Куделько З.Б. Основи термінотворення: Семантичні та соціолінгвістичні аспекти. К., 2000. 218 с.

18. Запоточна Л. Структурно-семантична характеристика термінів-епонімів у англійській кардіологічній термінології. Чернівці: Періодичне видання Чернівецького національного університету. 2012. №1. С. 56-66.

19. Єгорова О.І., Козлова Ю.В. Системно-функціональні особливості пандемійного лексичного кластера англійської мови. «Південний архів» (філологічні науки). 2021. №85. С. 85–88. DOI: <https://doi.org/10.32999/ksu2663-2691/2021-85-13>.

20. Єнчева Г.Г., Семигінівська Т.Г. Переклад нормативних документів всесвітньої організації охорони здоров'я: термінологічні аббревіатури та акроніми. Науковий

вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія. 2021 № 47 том 3. С. 115-119.

21. Ісаєва О., Назаренко-Крейн Т. Лінгвостилістичні особливості медичної термінології української та англійської мов. Науковий вісник Ужгородського університету, 2019. Серія: Філологія. Випуск 1 (41). С. 66-70. DOI: 10.24144/2663-6840/2019.1(41).66–70.

22. Закреницька Л. А. Термінологічна насиченість англомовних різножанрових фахових текстів (на матеріалі дискурсу християнського богослов'я). Вісник ЖДУ ім. І. Франка. 2013. Вип. 5. С. 191–195.

23. Заліпська І.Я. Сучасна медична термінологія: проблема класифікації. *Studia linguistica* : збірник наукових праць. Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ : Київський університет, 2020. Вип. 17. С.61–74.

24. Зацний Ю. А., Янков А. В. Історико-етимологічні параметри елементів медичної терміносистеми. Вісник Сумського державного університету. Серія «Філологічні трактати». 2015. 5. Том 7. № 1. С. 37–43.

25. Зіменковський А. Б., Федущак О. А., Єремєєва Т. В., Сагач Ю. А. Проблема професійної термінології та систематизації в сучасних медичних технологічних стандартах. Клінічна фармація, фармакотерапія та медична стандартизація. 2013. № 2. С. 119–129.

26. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми / В. І. Карабан. – Вінниця : Нова книга, 2004. – 576 с.

27. Карцер Г. Особливості перекладу термінологічної лексики на прикладі текстів медичного спрямування. Наукові записки. 2013. Вип. 51. С. 151–154.

28. Кириллова Т. С. Проблемы формирования научной терминологии (на материале названий медицины и экологии) / Т. С. Кириллова. – М.: Дискурс, 1999. – 238 с.

29. Кияк Т. Р. Науково-технічний переклад (теоретичні та практичні аспекти) // Іноземна філологія. – 1992. – Вип. 104. – С. 141–150.

30. Клименко Н. Ф. Словотворча структура і семантика складних слів у сучасній українській мові. – Київ : Наукова думка, 1984. – 251 с.
31. Козуб Г., Джа Сахіл Кумар. Витоки медичної термінології у системі мовної підготовки майбутнього лікаря. Актуальні питання гуманітарних наук. Вип 56, том 4, 2022. С. 55-60.
32. Комарова З. І. Семантична структура спеціального слова та його лексикографічні описи монографія . С.: Видавництво Урал. Держ. Універс..2008. 156 с.
33. Корнейко І. В. Труднощі перекладу інтернаціональної термінології (українсько-англійські лексичні паралелі в мові медицини) // Викладання мов у вузі на сучасному етапі. Міжпредметні зв'язки. – Вип. 6. – Харків, 2002. – С. 224–229.
34. Косенко А.В. Основні характеристики англійської медичної термінології. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету : збірник наукових праць. Серія «Філологія». 2015. Вип. 18. Том 2. С. 68–70.
35. Кочан І. М. Динаміка і кодифікація термінів з міжнародними компонентами у сучасній українській мові. – Львів : ВЦ ЛНУ ім. І. Франка, 2004. – 520 с.
36. Кочерга О., Непийвода Н. Тенденції української термінологічної лексикографії // Урок української. – 2000. – № 3. – С. 25–29.
37. Краєвська Г. П. Українська мова як засіб професійного спілкування медика (актуальні проблеми сучасного медичного термінознавства). Навчальний посібник. Вінницький національний медичний університет ім. М. І. Пирогова. Вінниця – 2016. 48 с.
38. Куделько З. Б. Лінгвістичні аспекти нормалізації науково-технічної термінології // Науковий вісник ЧНУ. Серія: Германська філологія. – 2001. – Вип. 114. – С. 96–102.
39. Левченко В.М., Перхач Р.-Ю.Т. Медична термінологія як об'єкт лінгвістичного дослідження. Молодий вчений. №9 (97). 2021. С.115–118.
40. Лепеха Т. Формування української судово-медичної термінології в XI–XV ст. // Українська термінологія і сучасність. – 2003. – Вип. V. – С. 152–155.

41. Лепченко Я. За якими принципами укладає тепер Інститут української наукової мови українську природничу термінологію. Вісн. Ін-ту укр. наук. мови: 36. статей. Відп. ред. Гр. Холодний. Київ, 1928. Вип. 1. С. 25–29
42. Литвиненко Н.П. Медичний дискурс як предмет вивчення у процесі мовної підготовки майбутнього лікаря // *Badania naukowe. Teoria i praktyka*. С.68–70 \Wrocław <http://xn--e1aajfpcds8ay4h.com.ua/pages/view/929>
43. Лобанова В. В. Деякі проблеми перекладу англійських медичних текстів українською мовою // *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*. – 2019. – № 39, т. 2. – С. 53–55.
44. Міняр-Белоручев Р.К. Як стати перекладачем? М.: Готика. 2001р. 176с.
45. Місник Наталія, Симоненко Людмила. Про «стан здоров'я» мови медицини (термінологічний аспект). *Термінологія*, 2002; Номер 453. сс. 262–269.
46. Навчук Г. В. Українська медична термінологія на сучасному етапі: проблеми впорядкування // *Буковинський медичний вісник*. – 2010. – Т. 14, № 4. – С. 163–166.
47. Навчук Г. В., Ткач А. В. До питання про співвідношення питомого та запозиченого в сучасній українській медичній термінології. *Компаративні дослідження слов'янських мов і літератур*. 2008. Вип. 8. С. 78–83.
48. Нікітіна Ф.О. Засоби структуризації інтернаціональних терміноелементів в українській науковій термінології. *Мовознавство*. 1996. №. 4-5, С. 47–49.
49. Плигун, О.А. Особливості словотвору термінів сучасної. *Донецьк: ДонНУ*. 2014. С. 222-224
50. Поберезька Г.Г. Основні категорії офіційно-ділового тексту. *Держава та регіони. Сер. Соціальні комунікації*. 2013. №3-4(15-16). С. 154-159.
51. Поворознюк Р.В. Теоретичні засади англо-українського письмового та усного перекладу медичних текстів : дис. канд. філол. наук : 10.02.16. Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Київ, 2018. 515 с
52. Пономарів О.Д. Стилїстика сучасної української мови : підручник. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2000. С. 248.
53. 382 Рецкер Я.І. Теорія та практика перекладу. М.: 2010. 290с.

54. Романова О.О. Спеціальна лексика української мови як об'єкт лінгвістичного дослідження: термін і номен. Термінологічний вісник. 2011, № 1. С. 55–62.
55. Семенюк Антоніна, Тригуб Галина, Хникіна Оксана. Особливості перекладу англомовної медичної термінології // Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка / [редактори-упорядники М. Пантюк, А. Душний, В. Ільницький, І. Зимомря]. Дрогобич : Видавничий дім «Гельветика», 2023. Вип. 60. Том 5. С.74–82.
56. Симоненко Л.О. Українське термінознавство кінця ХХ – початку ХХІ ст. Стан і перспективи розвитку. Мовознавство, 2018, № 3. С. 39–47.
57. Сікорська О., Ханецька А. Становлення та проблематика української медичної термінології // Лінгвоекотологія: мова медицини: збірник наукових праць за матеріалами всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю 22 - 23 лютого 2023 року / наукова редакторка Тетяна Єщенко. Львів: Друкарня Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького, 2023. С. 128-134
58. Снітовська О.Й. Медична термінологія англомовних текстів інструкцій медичних препаратів та відтворення її в українських. Записки з романо-германської філології. Вип. 2 (39). 2017. С. 108–117.
59. Стацюк Р.В. Основні підходи до визначення поняття «термін» у сучасній лінгвістичній науці. Науковий вісник Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія «Філологічні науки (мовознавство)». 2016. Вип. 5 (2). С. 112–116.
60. Стегніцька Л.В. Розвиток і становлення англійської медичної термінології в аспекті мовної періодизації // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія. 2019. № 40. том 2. С. 81-85.
61. Хирівська Г.П.. Явище синонімії в українській фармацевтичній термінології. Студія українського пізнання. 2016. №6. С.167-172.

62. Chabner Davi-Ellen. The Language of Medicine / Davi-Ellen Chabner. – Philadelphia, 1996. – 174 p.
63. Dzuganova Bozena. English medical terminology – different ways of forming medical terms. Jahr magazine of Comenius University. 2013. №7. P.55-69.
64. Fischbach, Henry. Some anatomical and physiological aspects of medical translation, lexical equivalence, ubiquitous references and universality of subject minimize misunderstanding and maximize transfer of meaning. Meta. 1986. №31. P.16-21.
65. Galinski C. Terminology and specialized communication. The international conference on “Professional Communications and knowledge Transfer” (Vienna, 24–26 August 1998) / C. Galinski. – Vienna, 1998. – Vol. 1. – P. 117–131.
66. Jones and Butler. Eight keys to building medical terms. 2013. № 2. P. 8-40.
67. Labov W. Sociolinguistic Patterns / W. Labov. – Philadelphia : Univ. of Pennsylvania Press, 1972. – 344 p.
68. Shiyab, Said M., Rose, Marilyn Gaddis, House, Julian (eds.) Globalization and Aspects of Translation. UK: Cambridge Scholars Publishing. 2010. 240 p

Джерела матеріалу дослідження

69. Кучеренко І. В., Адаменко М. М. Особливості перекладу медичних термінів // Advanced technologies of science and education. XIV Міжнародна наукова інтернет-конференція (19–21 квітня 2018 р.). URL: <https://intkonf.org/kucherenko-iv-adamenko-mm-osoblivostiperekladu-medichnih-termimv/>
70. Global trends in science and education. Proceedings of the 3rd International scientific and practical conference. SPC “Sci-conf.com.ua”. – Kyiv, Ukraine, 2025. – Pp. 21–27. URL: <https://sci-conf.com.ua/iii-mizhnarodna-naukovo-praktichna-konferentsiya-global-trends-in-science-and-education-7-9-04-2025-kiyiv-ukrayina-arhiv/>

Довідкова література

71. Аврахова Л. Я. Англо-український медичний словник. К.: Книга плюс, 2010. 312 с.

72. Булик-Верхола С. Основи термінознавства: навч. посібник. – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2014. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. – К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. – 1728 с.
73. Бусел В. Т. Великий тлумачний словник сучасної української мови. Ірпінь: Перун. 2005. 1728 с.
74. Головащук С. І. Перекладні словники і принципи їх укладання. – Київ : Наукова думка, 1976. – 245 с.
75. Гороть Є. І. Лексикографічна концепція «Англо-українського словника для англомовних студентів іноземців». Науковий вісник СНУ ім. Лесі Українки. 2014. № 5. С. 212–216.
76. Гринчишина Д. Англо-український словник / Д. Гринчишина. – Вінниця : Нова книга, 2004. – 1700 с.
77. Демська О. Вступ до лексикографії. – Київ: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2010. – 266 с.
78. Дубічинський В. В. Лексикографія: навч.-метод. посібник. – Харків: НТУ «ХП», 2011. – 66 с.
79. Дубічинський В. В. Функції термінографічних праць. Українська термінологія і сучасність. Київ, 2013. Вип. ІХ. С. 112–118.
80. Єрьомкіна Г. Г. та ін. The Latin language and bases of medical terminology: практичний курс. – Одеса : ОДМУ, 2008. – 188 с.
81. Карабан В. І. Переклад наукової і технічної літератури. Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми. Вінниця : Нова книга. 2004. 576 с.
82. Кияк Т. Р. Лінгвістичні аспекти термінознавства. – Київ : УМКВО, 1989. – 174 с.
83. Комісаров В.Н. Теорія перекладу (лінгвістичні аспекти): навчальний посібник для факультету філології. М:Вища школа. 2009. 253с.
84. 203 2040 Корунець І. В. Теорія і практика перекладу (аспектний переклад) : підручник / І. В. Корунець. – К. : Нова Книга, 2000. – 448 с

85. Коптілов В. В. Теорія та практика перекладу: навч. посібник. – Київ: Юніверс, 2003. – 280 с.
86. Крижанівська А. Г., Симоненко Л. О. Актуальні проблеми упорядкування наукової термінології. – Київ : Вища школа, 1987. – 234 с.
87. Кульчицька Т. Ю. Українська лексикографія XIII–XX ст.: бібліографічний покажчик. Львів: Львівська наукова бібліотека ім. В. Стефаника НАНУ, 1999. 360 с.
88. Мартинюк А.П. Словник основних термінів когнітивно-дискурсивної лінгвістики. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2011. 196 с.
89. Слабкий Г.О., Миронюк І.С., Маркович В.П. та ін. Терміни в системі громадського здоров'я. Термінологічний словник. Перша частина. Ужгород, 2020. 149 с.
90. Українсько-латинсько-англійський медичний тлумачний словник: Близько 33000 термінів. Т.2 Л-Я / За ред. М. Павловського, Л. Петрух, І. Головка; Відп. ред. Л.М. Полюга. Львів, 2007. 788 с.
91. Черних В.П. Фармацевтична енциклопедія. К.: МОРІОН. 2010. 1632 с
92. Яворський О. Г. 806 клінічних епонімічних синдромів із симптомним та авторським покажчиками / О. Г. Яворський. – Львів: Камула, 2006. – 304 с.
93. Fontanet M. The technical Translator: the Sherlock Holmes of Translation. Genève : Cern and University of Geneva. 2011. P. 45-47.

Інтернет-джерела

94. Білецька А.С. Специфіка англійських медичних скорочень. URL: <https://lingvomed.ru/articles/medicinskie-sokrashcheniya-naangliyskom>
95. Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.who.int/ru/>
96. Заліпська. Сучасна медична термінологія: проблема класифікації <http://studia-linguistica.knu.ua/suchasna-medichna-terminologija-problemaklasifikacii/>.
97. Зміцнення потенціалу реагування на пандемії: відбувся Глобальний біосаміт 2023. 28 листопада 2023. www.umj.com.ua/uk/novyna-248901-zmitsnennya-potentsialu-reaguvannya-na-pandemiyi-vidbuvsya-globalnij-biosamit2023.

98. Медична література: веб-сайт. URL:
https://en.wikipedia.org/wiki/Medical_literature
99. МОЗ України. Наказ про затвердження Порядку проведення експертизи реєстраційних матеріалів на лікарські засоби, що подаються на державну реєстрацію (перереєстрацію), а також експертизи матеріалів про внесення змін до реєстраційних матеріалів протягом дії реєстраційного посвідчення: веб-сайт. URL:
<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1069-05>
100. Місник Н. Нормативний аспект терміносфери медичного тексту [Електронний ресурс] / Н. Місник. – Режим доступу:
<http://journlib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=1058>
101. Цепенюк Т., Кебало М. Компетентність перекладача фармацевтичних інструкцій // Міжкультурна комунікація і перекладознавство: точки дотику та перспективи розвитку : матеріали IV Міжнародної науковопрактичної інтернет-конференції: збірник наукових праць (м. Переяслав, 18 березня 2021 року) / Гол. ред. К. І. Мізін; ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди». Переяслав, 2021. 302 с. (Електронна книга).
102. World Health Organization. URL:
https://www.who.int/healthtopics/coronavirus#tab=tab_1

ДОДАТКИ

Приклади перекладацьких трансформацій при перекладі медичних термінів

№	Оригінал	Переклад
Калькування		
1	Amylose acetate	Ацетат амілози
2	Drug form	Лікарська форма
3	Enteric	Ентеральний
4	Fidler's myocarditis	Міокардит Фідлера
5	Guerbet alcohol	Спирт Гебра
6	hemopoietic system	Система кровотворення
7	Intraocular Pressure	Внутрішньоочний тиск
8	Pharmacokinetics	Протипоказання
9	Pharmacological group	Фармакотерапевтична група
10	Right vertricle	Правий шлуночок
Транслітерація		
11	Acetate	Ацетат
12	bilirubin	білірубін
13	Bradypnea	Брадипное
14	Daleron	Далерон
15	Hyperemia	Гіперемія
16	Neoplasia	Неоплазія
17	Panadol	панадол
18	stomatitis	стоматити
19	Transaminases	трансаміназ
20	prostaglandin	простагландин
Транскрибування		
21	Addison's anemia	Анемія Аддісона
22	Apophysis	Апофіз
23	Biologische Heilmittel	Біологіше Хайльміттель
24	Doxycycline	Доксициклін
25	Dr. Reckeweg-Str. 2-4	Д-р Рекевег-штрасе 2-4
26	Duguet's angina	Ангіна Дюге
27	Ethylnorepinephrine hydrochloride	Гідрохлорид етилнорепінефрина
28	Fludrocortisone	Флудрокортизон
29	nefopam hydrochloride	Нефопаму гідрохлорид
30	Weibel fluid	Рідина Вейбеля
Синонімічний переклад		
31	Arthropathy	Артропатія, захворювання суглобів
32	Bradypnea	Брадипное, уповільнене дихання
33	Intradermic	внутрішньо-шкірний

34	Hypoactivity	Гіпофункція, знижена активність
35	Addison-Biermer anemia	злюкисна перніціозна анемія
36	Complex homeopathic medical product	Комплексний гомеопатичний препарат
37	It is not recommended to prescribe the drug in the form of tablets to children under the age of 3 years (due to inadequate clinical data).	Не рекомендується вживати препарат у формі таблеток дітям до 3 років.
38	Slowly disintegrating tablet	Пастилка для розсмоктування
39	Holt-Oram syndrome	Синдром серце-рука, синдром
40	Bouveret's disease	Хвороба Бурве, пароксизмальна тахікардія
Антонімічний переклад		
41	Cough medicine	Препарат проти кашлю
42	No dose escalation or reduction will be allowed within a dose cohort	Забороняється підвищувати чи зменшувати дозу у межах когорти
43	When using Influcid, other medications are allowed.	Вживання інших препаратів під час застосування інфлюциду не забороняється
Описовий переклад		
44	BDS	Двічі на добу
45	Day's test	Попередня проба на кров
46	Hyperesthesia	Підвищена чутливість до болю
47	OTC (over-the-counters drugs)	Ліки, що відпускаються без рецепту
48	Pyretic	Засіб проти лихоманки
Генералізація		
49	The pharmacokinetics of the drug Influcidum has not been studied	Протипоказання. На даний час невідомі.
50	Shelf life of the drug in the form of tablets - 3 years.	Термін придатності: 3 роки.
51	When using Influcid, temporary deterioration of the condition is possible.	При застосуванні гомеопатичних ліків можливе тимчасове погіршення..
52	Composition, form of production and packaging	Загальна характеристика
Конкретизація		
53	Eruption	Висипання на шкірі
54	Lozenge	Пастилки для розсмоктування
55	Liquid medicine	Мікстура
56	Manufacturer	Назва і місцезнаходження виробника.
57	Properties	Фармакологічні властивості
58	Wait unit it is completely dissolved!	Необхідно дочекатися повного розчинення препарату

Англомовні та україномовні терміни – назви установчих організацій

(джерело дослідження - «Керівництво з профілактики та контролю COVID-19 у тимчасових приймальних центрах в контексті великої кількості людей, які тікають з України. ЄЦПКЗ Стокгольм; 2022»)

Номер прикладу	Англомовний термін	Україномовний термін
1	EU/EEA countries	країни ЄС/ЄЕЗ
2	the European Centre for Disease Prevention and Control, ECDC	Європейський центр профілактики та контролю захворювань, ЄЦПКЗ, ЄЦЦК, ECDC
3	the European Commission (EC)	Європейська Комісія (ЄК)
4	the European Council	Європейська Рада
5	the European Economic Area (EEA)	Європейська економічна зона ЄЕЗ, ЄЕП
6	the European Union (EU)	Європейський Союз (ЄС)
7	the Inter-Agency Standing Committee (IASC)	Міжвідомчий постійний комітет (IASC)
8	the World Health Organization (WHO)	Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ)
9	UNHCR	УВКБ ООН

Короткий словник фармацевтичних абревіатур

№	Абревіатура	Повна назва	Переклад
1	AAA	Abdominal Aortic Aneurysm	Аневризма абдомінальної (черевної)
2	ABX	Antibiotics	Антибіотики
3	a. c	Ante cibum	До вживання їжі
4	a. c. h. s.	Before meals & at bedtime	Перед вживанням їжі та перед сном
5	AIDS	Acquired Immune Deficiency	СНІД (синдром набутого імунного
7	ALT	Alanine aminotransferase	АЛТ (аланін-амінотрансфераза)
10	BBT	Basal body temperature	Базальна температура тіла
11	BDS	Twice a day	Двічі на добу
12	bis in 7 d.	Twice a week	Двічі на тиждень
13	BSE	breast self-examination	Самообстеження молочних залоз
14	C	Cancer	Рак
16	cAMP	Cyclic adenosine monophosphate	Циклічний аденозинмонофосфат
18	CL50	Median lethal concentration	Середня смертельна концентрація
20	CT	Computer tomography	Комп'ютерна томографія
21	D5NS	5% dextrose in normal saline	5 % розчин декстрози в
23	DO2	oxygen delivery	Подача кисню
24	DPI	Dry Powder Inhaler	Порошковий інгалятор
25	ENT	Ear, Nose, Throat	ЛОР
28	G	Gram	Грам
29	G1, G2	primigravida, secundigravida	Жінка, яка вагітна вперше, вдруге
30	Hb	hemoglobin	Гемоглобін
31	HIV	Human Immunodeficiency Virus	Вірус імунодефіциту людини
32	IBS	Irritable bowel syndrome	Синдром подразненого кишечника
33	IgA	Immunoglobulin A	Імуноглобулін А
34	IOP	Intraocular Pressure	Внутрішньоочний тиск
36	MDD	Maximum daily dose	Максимальна денна доза
37	Neo	Neoplasia	Неоплазія
38	NPO	Nothing by mouth	Не вживати їжі та рідини перорально
40	PAD	Peripheral Artery Disease	Захворювання периферійних артерій
41	qd	Every day	Щодня
42	qh	Every hour	Щогодини
43	qid	Four times a day	Чотири рази на добу
44	Qod	Every other day	Через день
48	RX	Prescription, treatment	Рецепт, призначення
49	SODF	Solid oral dosage form	Тверда лікарська форма для
52	TPR	Temperature, Pulse, Respiration	Температура, пульс, дихання
54	2D	Two dimensional	Двовимірний

Класифікація медичної та фармацевтичної термінології за тематичними групами

Тематична група	Підгрупа	Оригінал	Переклад
Тематична група	Підгрупа	Приклади англомовних термінів	Українські відповідники
Анатомічна	Органи	heart, liver, kidney	серце, печінка, нирка
Анатомічна	Системи органів	nervous system, respiratory system	нервова система, дихальна система
Анатомічна	Частини тіла	spine, joint, muscle	хребет, суглоб, м'яз
Клінічна	Діагностика	diagnosis, screening, examination	діагностика, скринінг, обстеження
Клінічна	Симптоматика	pain, fever, inflammation	біль, гарячка, запалення
Клінічна	Лікування	therapy, surgery, rehabilitation	терапія, хірургія, реабілітація
Патологічна	Захворювання	cancer, anemia, diabetes	рак, анемія, діабет
Патологічна	Інфекційні хвороби	influenza, tuberculosis, COVID-19	грип, туберкульоз, COVID-19
Патологічна	Запальні процеси	gastritis, bronchitis, arthritis	гастрит, бронхіт, артрит
Фармакологічна	Групи препаратів	antibiotic, analgesic, antipyretic	антибіотик, анальгетик, жарознижувальний
Фармакологічна	Дозування	dosage, daily dose, overdose	дозування, добова доза, передозування
Фармакологічна	Побічні дії	adverse reaction, side effect	побічна реакція, побічна дія
Фармацевтична	Лікарські форми	tablet, capsule, solution	таблетка, капсула, розчин
Фармацевтична	Спосіб застосування	oral use, topical use, injection	пероральне, місцеве, ін'єкція
Фармацевтична	Умови зберігання	shelf life, storage conditions	термін придатності, умови зберігання
Біохімічна	Речовини	enzyme, hormone, protein	ензим, гормон, білок
Біохімічна	Процеси	metabolism, oxidation, synthesis	метаболізм, окиснення, синтез
Біотехнологічна	Препарати	biotechnological drugs, vaccines	біотехнологічні препарати, вакцини
Біотехнологічна	Генетика	gene expression, DNA sequence	експресія генів, послідовність ДНК

Класифікація медичної та фармацевтичної термінології за тематичними групами

№	Неологізм	Український переклад	Коротка дефініція
1	anti-masker	антимаскер	Особа, яка виступає проти носіння захисних масок
2	anti-vaxxer	антиваксер	Людина, що заперечує вакцинацію
3	anthropause	антропауза	Глобальне зниження людської активності під час пандемії
4	baby bust	спад народжуваності	Зменшення кількості народжень у період Covid-19
5	blursday	«розмитий день»	Відчуття злиття днів під час локдауну
6	coronasomnia	коронасомнія	Безсоння, спричинене тривогою через пандемію
7	coronial	короніал	Дитина, народжена під час пандемії Covid-19
8	covidiot	ковідіот	Людина, яка ігнорує пандемічні обмеження
9	covidivorce	ковід-розлучення	Розлучення, зумовлене карантинними умовами
10	elbow bump	ліктьове привітання	Альтернативний жест привітання без контакту рук
11	infodemic	інфодемія	Масове поширення недостовірної інформації
12	long Covid	тривалий Covid	Довготривалі симптоми після хвороби
13	maskne	маскне	Акне, спричинене носінням маски
14	social distancing	соціальне дистанціювання	Обмеження соціальних контактів
15	zoom fatigue	зум-втома	Психологічна втома від онлайн-спілкування

Відсоткове співвідношення перекладацьких трансформацій у медичних та фармацевтичних текстах